

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Mediální výchova seniorů

Media education of seniors

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Mgr. Lenka Chittussiová

Autor:

Monika Rabiňáková

Praha 2017

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Lence Chittussiové za odborné rady, čas a pomoc, které mi věnovala při odborných konzultacích mé práce. Rovněž bych chtěla poděkovat členům Penzionu Horizont, zejména řediteli Jiřímu Přeučilovi, sociální pracovníci z denního stacionáře Daniele Töpferové a v neposlední řadě Nikole Cihlářové za poskytnutí potřebných údajů a informací do výzkumné části mé práce. Dále patří můj dík klientům z penzionu Horizont a seniorům, kteří se podíleli na mém šetření.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci Mediální výchova seniorů vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 09. 05. 2017

Monika Rabiňáková

.....

Anotace

Ve své bakalářské práci Mediální výchova seniorů se zaměřuji na výchovu seniorů v oblasti moderních technologií, které patří mezi nejčastěji užívané společnosti (např. mobilní telefon a osobní počítač). V teoretické části se snažím o vymezení pojmu mediální výchova a řeším otázku, kdo je v české populaci označován jako senior. V jedné z kapitol se ve stručnosti věnuji dějinám vzniku médií v České republice. Zabývám se také sociologií a vzděláváním seniorů. Důležitou částí teorie je kapitola, kde pojednávám o seniorech a moderních technologiích. Praktická část se skládá z rozhovorů se seniory ubytovaných v Penzionu Horizont, docházejících do denního stacionáře Horizontu a se seniory žijících v Praze, kteří nenavštěvují žádná z uvedených zařízení. Rozhovory byly zaměřeny na míru schopnosti seniorů ovládat moderní mediální prostředky.

Klíčová slova

média, společnost, moderní technologie, počítač, internet, senior, výchova, vzdělávání

Annotation

In my bachelor thesis The Media Education of Seniors, I focus on seniors' education in the field of modern technologies, which belong among the most used by society (e.g. a mobile phone or a personal computer). In the theoretical part, I am trying to define the concept of media education and solve the question who is referred to as a senior in the Czech population. In one of the chapters I briefly focus on the history how originated the media in the Czech Republic. I also deal with sociology and education of seniors. An important part of the theory is a chapter where I deal with seniors and modern technologies. The practical part consists of interviews with the seniors staying in the Horizont Pension, attending the Horizonte Daily Station and the seniors living in Prague who do not visit any of the listed facilities. The interviews were focused on the ability of seniors to master modern media instruments.

Keywords

Media, society, modern technology, computer, internet, senior, education

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 VYMEZENÍ POJMU MEDIÁLNÍ VÝCHOVA.....	9
1.1 MÉDIA	9
1.2 MEDIÁLNÍ VÝCHOVA	9
1.3 MEDIÁLNÍ PEDAGOGIKA	10
1.4 KOMPUTERIZACE.....	11
2 INTERNET.....	12
2. 1 FUNKCE INTERNETU.....	14
3 DĚJINY MÉDIÍ V ČR	16
3.1 POČÁTKY ROZVOJE TIŠTĚNÝCH MÉDIÍ	16
3.2 FILM, KINEMATOGRAFIE, ROZHLASOVÉ A TELEVIZNÍ VYSÍLÁNÍ	17
3.3 DIGITALIZACE	18
4 STÁRNUTÍ.....	20
4. 1 STÁŘÍ.....	20
4. 2 SENIOR	20
5 POHLED ČESKÉ POPULACE NA SENIORY	22
6 SOCIOLOGIE SENIORŮ	23
6.1 RODINA JAKO SOCIALIZAČNÍ ČINITEL	23
6.2 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY	23
7 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	25
8 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	26
8.1 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU	26
8.2 ANDRAGOGIKA.....	26
8.3 GERONTAGOGIKA.....	27
9 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ	28
9.1 E-LEARNING	29
10 SENIOŘI A MODERNÍ TECHNOLOGIE	30
10.1 KOMUNIKACE S NOVÝMI TECHNOLOGIEMI	30
10.2 SENIOŘI A INTERNET.....	31
10.3 DOHLEDOVÉ SYSTÉMY	31
10.3.1 Projekt i2home.....	32
10.3.2 Projekt OLDES.....	32
10.3.3 Systém NaviTerier	33

PRAKTICKÁ ČÁST: VÝZKUM	34
1 CÍL A METODA VÝZKUMU	34
1.1 CÍL VÝZKUMU	34
1.2 METODA VÝZKUMU	34
2 CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ – PENZION HORIZONT	35
2.1 TRVALÉ UBYTOVÁNÍ V PENZIONU	35
2.2 DENNÍ STACIONÁŘ	36
3 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ	37
3.1 SENIOŘI Z HORIZONTU	37
3.2 SENIOŘI Z DENNÍHO STACIONÁŘE	38
3.3 SENIOŘI ŽIJÍCÍ V PRAZE V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ	38
4 PRŮBĚH VÝZKUMU	39
5 FORMULACE HYPOTÉZ A VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	40
5.1 HYPOTÉZY	40
5.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	41
5.2.1 Rizika výzkumných otázek	41
6 METODA VYHODNOCENÍ DAT	42
7 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE	43
7.1 SENIOŘI Z HORIZONTU	43
7.2 SENIOŘI Z DENNÍHO STACIONÁŘE	47
7.3 SENIOŘI ŽIJÍCÍ V PRAZE V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ	50
8 SOUHRNNÉ VÝSLEDKY VŠECH TŘÍ SKUPIN	55
9 DISKUSE	58
ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	63
PŘÍLOHY	65
SUMMARY	67

Seznam zkratek

Apod. – a podobně

Atd. – a tak dále

Cca – cirka (=přibližně)

ČR – Česká republika

ICT – z anglického Information and Communication Technologies

Např. – například

PC – Personal computer - osobní počítač

PS – pečovatelská služba

Soc. – sociální

Stol. – století

TV – televizní vysílání

Úvod

Tématem mé práce je mediální výchova seniorů. Pro toto téma jsem se rozhodla, protože dnešní společnost je „zaplavená“ médii. Každodenní životy jsou prosyceny mediálními technologiemi a konzumací mediálních obsahů. Současné děti a dospívající disponují enormním množstvím technických aparátů, které umožňují komunikaci a též konzumaci mediálních obsahů (Jiráček, Pavličková, 2013). Osobně mě zajímá, jak si v naší společnosti v případě mediálního vzdělávání vedou senioři.

Cílem mé práce je zjistit, jak jsou senioři schopni pracovat s moderními komunikačními technologiemi. Zajímá mě vliv kyberkultury, výše seniorské počítačové gramotnosti, jejich pohled na společnost v tomto směru a jejich osobní zájem o vzdělávání pomocí moderních prostředků či naučit se práci s nimi.

V práci se zabírám hlavně vymezením základních pojmů, dějinami médií v ČR, pohledem české populace na seniorskou populaci, vzděláváním seniorů a vztahy seniorů s moderními technologiemi. Výsledků ve výzkumné části jsem dosáhla díky výzkumu v penzionu Horizont a současně v denním stacionáři, který probíhá ve jmenované instituci a díky seniorům žijícím v Praze. Zařízení jsem si vybrala proto, že jsem chtěla poukázat nebo spíše zjistit, jak si, ne příliš známá organizace, vede v realizování mediální výchovy. Také mě k tomu vedlo to, že při náhodné návštěvě jsem zahlédla na místní nástěnce pozvánky přímo na kurz mediální výchovy, což mě příjemně překvapilo. Posléze po několika návštěvách mi penzion přirostl k srdci a rozhodla jsem se praktickou část své práce realizovat zde.

Benešová (2014) připomíná ve své knize, že rok 2012 se stal Evropským rokem aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity. Touto cestou se snažila tato celoevropská aktivita nabídnout seniorům širokou škálu vzdělávacích eventuality. Příkladem může být např. Elpida, vzdělávací a kulturní centrum pro seniory, které mimo jiné učí seniory na PC. Vzdělávání seniorů je stále aktuální a řekla bych, že i nabídka je vysoká, ale bohužel informovanost a poptávka cílové skupiny, tedy seniorů, už tak vysoká není.

Teoretická část

1 Vymezení pojmu mediální výchova

1.1 Média

Musil (2003) uvádí ve své publikaci, že termín médium se používá v běžném denním styku jako souhrnné označení technických prostředků a sociálních systémů, které slouží ke hromadné komunikaci jako je např. tisk, rozhlas, televize, internet apod. Rozumí se jím tedy jak technický prostředek, tak i příslušná instituce.

1.2 Mediální výchova

Termín „mediální výchova“ se ustálil v rámci diskuze o mediální výchově ve škole a v České republice má tak minimálně dvacetiletou tradici (Sloboda, 2013). Vzhledem k tomu, že Bednářík (2011) uvádí ve své knize, že první webová stránka vznikla v roce 1991, lze tedy konstatovat, že trvalo přibližně asi 2 roky, než se vůbec začalo mluvit o mediální výchově na školách. Myslím, že se jedná o velice krátký časový úsek. Již od počátku internetu jako takového, tedy veřejně využívaného média, je vidět, že vývoj tohoto mediálního prostředku byl a je velmi rychlý. A připadá mi, že se postupem času neustále zrychluje. Samozřejmě v dnešní době jde vše ještě mnohem rychleji. Denně vzniká velké množství webových stránek a tím také stoupá riziko práce na internetu, ale musíme brát v potaz to, že před těmi zhruba dvaceti bylo jen pár lidí, kteří se zabývali či vytvářeli např. internetové stránky. Dále ne každý měl na to, aby si pořídil PC, a školy už vůbec ne. Neexistovali prozatím žádní odborníci v této problematice atd.

Mediální výchovou lze chápat jako systematickou snahu zvyšovat společenské povědomí o médiích. Současně usiluje o to, aby jednotlivce obohatila dovednostmi potřebnými k samostatné tvorbě mediovaných sdělení. Cílem mediální výchovy bývá pomoc studentům středních škol i širší veřejnosti pěstovat rozlišující, pozitivní, kritický a poučený vztah bdělé otevřenosti k masovým, korporátním, sociálním a zájmovým médiím současnosti (Dostupné z: www.skolamedii.cz, cit. [28.4.2017] online).

Sloboda (2013) charakterizuje mediální výchovu jako socializační působení. Zejména se jedná o výchovné a vzdělávací působení. Na seniory v oblasti mediální

výchovy působí především lektori z různých kurzů nebo rodinní příslušníci, kteří vytvářejí jakýsi „pedagogický plán“ mediálně vzdělávacích aktivit.

1.3 Mediální pedagogika

Sloboda uvádí ve své knize, že *„jde především o vědy o médiích, vzdělávání a o společnosti. Ovšem mediální pedagogika neintegruje pouze mediální studia, pedagogiku či andragogiku a společenské vědy, její inspirace, výzkumná činnost i praktická aplikace poznatků vstupují do dalších oblastí, jednou z nejvýznamnějších jsou např. informační technologie.“* (Sloboda, 2013, s. 30) Informační technologie, tak jsou nazývány předměty na základních, středních ba i vysokých školách, ale jedná se o názvy i samotných oborů. Znamená to tedy, že dnes jde již o naprosto základní poznatky, které spadají do všeobecných znalostí člověka. Tím, že se jedná i o samotné studijní obory, svědčí o tom, že zde mluvím o důležitém a podle mě složitém zaměstnání některých mých vrstevníků. Média a mediální prostředky chtě nechtě obklopují celou společnost. Většina lidí je každodenně používá, a proto potřebují osoby, které se tímto vším zabývají a rozumí této problematice. Profese zabývající se mediálními prostředky a jejich fungováním jsou v současnosti nezbytné.

Dále se přikláním k názoru paní Niklesové (2007), která tvrdí ve své publikaci, že znalosti a dovednosti spojené s mediálními produkty by neměly být omezeny na určité věkové skupiny nebo vztahována na navštěvování vymezeného edukačního stupně. Hovoří o zavedení nového pojmu mediální andragogiky, která by sloužila pro oblast mediální edukace zejména dospělé populace.

Vzhledem k současnému stavu společnosti se často setkáváme s pojmem mediální společnost. Nikdy nesmíme zapomínat na to, že do společnosti patří také samozřejmě lidé ze seniorské populace. I oni mají právo rozšiřovat si své znalosti. A také již tak někteří činí. Mají velké množství možností – Univerzity třetího věku, programy různých „neziskovek“, Elpida a mnoho dalších. Keller vymezuje pojem společnost jako *„souhrn individuí, jednajících s ohledem na jednání druhých, a to v určitém historickém, prostorovém, kulturním a sociálním kontextu, jehož parametry mohou ovlivňovat pouze částečně.“* (Keller, 2004, s. 11)

Musil (2003) ve své knize zmiňuje, že dnes již nestačí umět číst, psát a počítat. Stejně důležitá je počítačová gramotnost a dále mediální výchova, která zahrnuje specifika

jednotlivých médií, výběr a zpracování zpráv před uveřejněním, spolehlivost různých typů sdělení a specifická internetu. Právě o specifickosti internetu bych se chtěla v této práci zabírat přeci jen více. Proto je tomuto tématu věnována celá kapitola. Dnes si opravdu společnost vyžaduje, abychom byli alespoň minimálně počítačově gramotní, nevyjímaje seniorské populace. Dalo by se říct, že se jedná o nezbytnost. Bez znalostí PC nevystudujete ba i některá zaměstnání by vůbec nemohla existovat. Přijde mi to až děsivé, jak moc jsme obklopeni a ovlivňováni médii.

1.4 Komputerizace

Sak a kol. (2007) definují komputerizaci jako primární etapu, v níž se společnost vybavuje informačními a komunikačními technologiemi, které následně využívají a učí se počítačové gramotnosti. Veřejnosprávní agendy se převádí do počítačových databází, které jsou díky internetu zpřístupněny široké společnosti. Komputerizace představuje jakýsi potenciál, který je realizován teprve až konkrétními aktivitami lidí. Tedy jde o to, jaké počítačové aktivity provozují, za jakým cílem a v jakém kontextu. To vše se nějakým způsobem promítá do stavu a vývoje společnosti. Autoři také uvádí, že získání nových schopností s novými technologiemi, především s počítačem a internetem, se nazývá kyberkultura.

2 Internet

Existuje celá řada médií či mediálních prostředků. Např. počítač, telefon, tablet, notebook, kniha atd. Já bych se však zde chtěla zabývat především počítačem a internetem, který k němu neodmyslitelně patří. Z počátku internet přinášel nová reálná rizika. Rozšířil oblast sociální nerovnosti (tzv. digitální propast) mezi lidmi, kteří neměli přístup k internetu a mezi osobami, které využívali výhod internetové komunikace a internetových služeb. Zde samozřejmě docházelo k zásadně odlišnému a znevýhodněnému postavení mezi těmito dvěma skupinami lidí (Bednářík a kol., 2011).

Ve většině případů, kdy jsem se setkala s jakoukoli formou mediální výchovy seniorů, se jednalo právě o práci s počítačem. Respektive seznámení se s fungováním a používáním PC. Jednalo se o porozumění tohoto „záhadného“ přístroje. Posléze naučení se základním činnostem na internetu. Jak poslat e-mail svým blízkým či skypeovat. Z mého pohledu je pro seniory, kteří se nachází v nějakém zařízení, nauka o počítačové gramotnosti velice důležitá. Může působit i pozitivně v tom smyslu, že jsou se svými nejbližšími stále v kontaktu. Zde vidím veliké plus.

„Internet a web není jenom tím, čím je. Internet je a bude také tím, co z něj uděláme, jak ho oslovíme, jak a kterých jeho služeb budeme využívat. Právě zde je prostor pro mediální výchovu, pro pátrání po tom, jak a v čem změnil internet obsah pojmu mediální gramotnost, aby se dal použít i pro nová digitální média“ (Jiráková a kol., 2007, s. 118).

Pokud tuto myšlenku pojmem z jednoho úhlu pohledu, pak jistě ano. Je samozřejmě pouze na nás, jaké služby budeme na webu podporovat. Jak se budeme aktivně zapojovat a prezentovat na různých sociálních sítích. To vše a spousta jiných příkladů, které jsem zde neuváděla, jsou naše vlastní dobrovolná a vědomá rozhodnutí. Pak bychom se ale měli zamyslet nad těmi příklady, kdy ani netušíme, že jsme součástí některých webových stránek, aniž bychom o tom my sami nějakým způsobem rozhodli. Mám tím na mysli jakékoli fotografie či videozáznamy, na kterých jsme zobrazeni. Existuje samozřejmě celá řada formulářů, které slouží k tomu, aby dotyčný svolil ke zveřejňování právě zmiňovaných mediálních prostředků. Přesto se však dnes a denně porušují práva obyčejných lidí a nemíním tím sdílení příspěvků přátel na facebooku. Lze díky médiím ukrást osobní informace ba i identitu člověka.

Potom bychom také mohli říci, že díky médiím jsme sledováni takřka na každém kroku díky videokamerovým systémům a to nejsme žádné celebrity. Vráťim-li se k původní myšlence, že „internet je a bude také tím, co z něj uděláme, jak ho oslovíme, jak a kterých jeho služeb budeme využívat“ není podle mě úplně tak pravda. I lidé, kteří mají své vlastní blogy nebo vytvoří nějaké webové stránky, nemají vyhráno, jelikož jsou tu další šikovní lidé, kterým se říká hackeři, kteří naprosto můžou „překopat“ naše rozhodnutí na webu. Tedy ano, na počátku samotného internetu byl člověk, ke kterému se postupně přidávali další lidé a tím pádem i nové kreativní nápady. To samotní lidé si vytvořili virtuální světy. Někteří z nás mohou využívat jisté služby na webových stránkách, ale třeba nemají ani malé tušení o tom, co se s jejich identitou děje. Přestávají být svými pány. A to je možná jedna z příčin, proč starší lidé neinklinují tolik k moderním technologiím. Je to oprávněný strach z neznáma.

Internet sám o sobě nabízí neskutečné množství informací. Takřka každý člověk stráví určitou dobu na PC tzv. surfováním, „brouzdáním“ na internetu. A to lidi nějakým způsobem ovlivňuje nebo dokonce sbližuje, aniž by to sami chtěli tedy, aniž by to byl jejich záměr. Dalo by se tedy říci, že většinová populace je vtáhnuta do tohoto digitálního světa, kam senioři úplně tak nezapadají. Uvědomme si, že minimálně třetina projevů a rizik ohrožení seniorské populace je z toho důvodu, že celý svět je protkán médii a digitalizací. Můžu jmenovat např. rychlý vývoj společnosti, zastarávání technologických znalostí, ztráta konkurenceschopnosti na trhu práce, zhoršení orientace ve společenském dění i mezigenerační komunikaci (nové aktivity, nová terminologie) i věková diskriminace (Mühlpachr, 2009). Tyto důvody mohou nekontrolovatelně přibývat. Lze podotknout, že právě díky médií a prostředkům s nimi spjatými jsou senioři vyčleňováni ze zbytku populace. Proto vznikly různé kurzy nebo kroužky zabývající se počítačovou technikou, která se zaměřuje na cílovou skupinu převážně seniorů.

„Technickým základem internetu je předávání multimediálních informací mezi počítači. Podstatou funkce tohoto zatím nejvyspělejšího komunikačního nástroje je ovšem nikoliv technika, nýbrž organizační řešení, založené na myšlence celosvětové volně vytvářené sítě bez centra a prakticky bez výrazného hierarchického členění“ (Musil, 2003, s. 164).

2. 1 Funkce internetu

Musil (2003) ve své publikaci uvádí hned 4 funkce internetu. Jedná se o informační, zábavné, komerční funkce a dálkově provozované služby. Se všemi funkcemi naprosto souhlasím. Začneme-li hned s tou první, nemůžeme pochybovat. Na internetu je převážné množství informací. Informací ve formě zpráv, komentářů, internetových časopisů, videí, naskenovaných knih atd. Dá se říci, že někteří lidé zaměnili noviny, časopisy i knihy právě za internet. Takřka vše je již dohledatelné na webových stránkách a pro uživatele je jednodušší a mnohem rychlejší si pouze sednout k monitoru a klávesnici a za pár minut ví, co se děje na druhém konci světa. Ještě před pár lety jsme si něco takového nedokázali představit a to ještě nevíme, jaké inovace nás čekají v budoucnu.

Mezi další funkci internetu řadíme funkci zábavnou. Díky síťovému připojení se můžeme různými způsoby odreagovávat od každodenních strastí, starostí nebo si chceme jen zpestřit stereotypní život. Řekla bych, že na internetu převažuje jedna z forem zábavy, a to jsou počítačové hry. Mohou být jakéhokoliv druhu: strategické, sportovní, závodní, výukové nebo akční tzv. střílečky. Domnívám se, že každý si nakonec najde sobě příjemnou hru, ale u seniorů přesto stále převládá jiný druh zábavy než právě tento. V životě jsem se však setkala i se staršími lidmi, kteří byli až fascinováni, co lze najít na webových stránkách. Budeme-li mluvit např. o youtube, kam může vlastně kdokoli nahrát jakékoli video ať už pouze hudební nebo filmový záznam. Tohle též patří do funkce zábavy. Na některých snímcích můžeme shlédnout až historická díla, mluvíme-li jak o hudbě, tak o natočených fotografiích či kresbách. Samozřejmě se může jednat o fikci, ale i přesto, že to víme, máme z některých videí až „husí kůže“. Podstatně převažuje audiovizuální zábava. Internetovým fenoménem je tzv. surfování, které spadá spolu s hraním elektronických her k časově největším aktivitám.

K internetu neodmyslitelně patří i komerce. Dnes už by byl skoro zázrak, pokud by se na jakémkoliv webové stránce neobjevila nějaká reklama na různé druhy zboží a tím jsme zároveň lákáni k elektronickému nákupu, který se čím dál více využívá. Myslím si, že u seniorů může být tato nabídka různorodých produktů i trochu nebezpečná. V tom smyslu, že na internetu je nepřehledné množství možností nákupů. Lidé se mohou dostat do zbytečných dluhů, ne-li naletět někomu tzv. „na špek“. Pokud si senioři chtějí něco objednat, měli by to alespoň zpočátku dělat se svými blízkými, přinejmenším pro kontrolu osobních údajů a samotného prodejce.

Nemalou funkcí jsou též dálkově provozované služby, zejména komunikační. Právě ty jsou pro mediální výchovu seniorů velice důležité, neboť se jedná o jedno z hlavních témat základů informačních/výpočetních technik PC. Mám na mysli komunikaci přes e-mail. Též bych mohla jmenovat skype, facebook, elektronické bankovníctví, elektronické vyřizování na úřadech atd.

3 Dějiny médií v ČR

3.1 Počátky rozvoje tištěných médií

Období počátků rozvoje tištěných médií v českém prostředí je od poloviny 15. století do 80. let 18. století. (Bednářík a kol., 2011) Jedná se o časové rozhraní něco málo přes tři století samotného vývoje počátku, což je dle mého názoru velice dlouhá doba. Pokud bychom toto měli porovnávat s elektronickými médii, je tam značný rozdíl. Z toho také plyne, že doba jako taková i samotný vývoj médií se neskutečně zrychluje, lze říci možná až hrozivě rychle. I Sak se zmiňuje ve své publikaci, že *„změny v oblasti informačních technologií realizované v posledních dvaceti letech jsou zásadnější a objemnější než změny v oblasti informačních médií za celou historii lidstva.“* (Sak a kol., 2007, s. 22)

Během 15. stol. začala vznikat zásadní společenská změna, kterou autoři publikace Dějiny českých médií nazývají jako „modernizaci“ či „modernizační proces“. Jedná se o jakýsi přechod od „tradiční“ (feudální) k „moderní“ (kapitalistické) společnosti. Nastalo hned několik změn. Např. ve způsobu zajišťování obživy, udržování a rozmnožování majetku; ve struktuře společnosti a organizaci moci či politického rozhodování; v celkovém pojetí života a přístupu k němu, jak se projevoval v umění, ve filozofii i v náboženství (Bednářík a kol., 2011).

Již ve středověkých dobách byla potřeba předávat informace stejně jako je tomu dnes. Dříve to bylo formou posílání dopisů, což byla jedna z prvních forem informování ve vyšších kruzích společnosti, např. přes tzv. posly a nyní si posíláme sms zprávy, skypujeme, chatujeme atd. Dopis považuji v dnešní moderní době za něco, co je velice výjimečné. A dost často se setkáváme s tím, že lidé říkají, jak by bylo krásné dostat od někoho opravdový dopis, aniž by se jednalo o složenku. Osobně si myslím, že ručně napsané dopisy, pokud si je ještě někdo vůbec posílá, je určitý znak romantična. Řekla bych, že v minulých dobách se jednalo v dopisech o předávání důležitých, potřebných či milostných informací. V současnosti díky moderním technologiím, na kterých většina populace tráví čím dál více času, si posílá mnohdy až zbytečné zprávy. I přesto mi přijde, že pro některé osoby mohou i „zbytečné“ zprávy znamenat mnoho. Dokazuje to, že někomu na tom druhém záleží, že mu napíše jen tak, když se nudí. Už jen ta myšlenka na to, že si někdo na vás vzpomněl, je sama o sobě důležitá. Tím chci říci, že lidé

v seniorském věku, kteří žijí např. v domově seniorů, mohou mít nejen pocit, že se něčemu novému naučili, ale že má o ně pořád někdo zájem. Má potřebu s nimi mluvit, vzpomenout si a pobavit se. Přesto jsem pořád větším zastáncem osobního kontaktu.

„Zásadní význam pro modernizační proces měl vynález knihtiskařského zařízení s vyměnitelnými literami, které kolem roku 1455 sestrojil zlatník Johanes Gutenberg z německého města Mohuče (Mainz) na Rýně.“ (tamtéž, s. 38) Nejen, že se začaly tisknout knihy, ale i kalendáře, karty, úřední oznámení, odpustky. Po r. 1500 vznikaly nové tisky informující o válečných taženích, bitvách, přírodních katastrofách, popravách, zámořských objevech atd. (Bednářík, tamtéž)

Chtěla bych zde také uvést pár zajímavých dat. *„První doložený tisk v českých zemích, v Plzni vydaná latinská příručka Statua sinodalia Arnesti z r. 1476, svědčí o tom, že knihtisk se v tomto kulturním prostředí začal šířit poměrně záhy. V letech 1488 1497 vyšla česky Bible. V letech 1492 a 1497 byla vytištěna sněmovní usnesení, která můžeme označit i přes úřední charakter za první dvě politické tištěné zprávy na našem území. Do roku 1500 bylo v Čechách vydáno nejméně 44 tisků (tzv. prvotisků neboli inkunábuli). Nejstarší česky psané dochované noviny nesou název Noviny leta božieho 1495, jinak též také Jindřichohradecké noviny podle místa jejich nálezu.“* (Bednářík a kol., tamtéž, s. 47-48) Dále bych mohla jmenovat další data, kdy vznikla různá díla a kroniky, jak se měnil tisk po několik dalších desítek let, ale mnohem raději bych se již zaměřila na další druh médií, který má významné zastoupení v lidské společnosti.

3.2 Film, kinematografie, rozhlasové a televizní vysílání

Koncem 19. stol. vzniká film a kinematografie. *„V r. 1895 uskutečnili bratři Lumiérové v Paříži první komerční promítání. Film se začal prudce rozvíjet. Byl to nový prostředek uměleckého vyjádření, zábavy a samozřejmě zdroj zisku.“* (Bednářík a kol. 2011, s. 130) Šlo o něco nového, takřka v tu dobu nepochopitelného. Domnívám se, že pro lidi té doby znamenal film neskutečnou podívanou. Využívali ji převážně k zábavě a odreagování se od běžných každodenních činností. Užívali jej jako nástroj k seznámení. Naplňovali tak svůj volný čas. Začali se objevovat první filmové hvězdy tzv. celebrity. Můžeme jmenovat např. světoznámého Charlese Chaplina. Film byl velice vyhledávanou zábavou naprosté většiny lidí, dalo by se říci, že již v té době šlo o lidové masy, a proto vznikl pojem masová média. *„Masová média jsou významnými spolutvůrci masové společnosti“* (Bednářík, tamtéž, s. 132).

Nezdokonaloval se pouze film (z němého na zvukový), ale samozřejmě také tisk, na jehož stránky pronikala ve vzrůstající míře obrazová složka, tím myslím různé ilustrace a fotografie. Během první republiky se objevuje i tzv. bulvární tisk. Dále se rozvíjelo pravidelné rozhlasové vysílání. Jednalo se o období 20. a 30. let 20. stol. V září 1938 byl rozhlas nejrychlejším zdrojem informací o vývoji mezinárodní situace. Co se týče tisku, neopomím ani cenzuru, která zde byla během protektorátu Čechy a Morava (Bednářík a kol., 2011).

„V květnu a červnu 1948 bylo veřejnosti představeno i televizní zařízení. U 25 přijímačů umístěných v budovách Československého rozhlasu a Rudého práva, ve Všeobecné nemocnici a na Filmové výstavě se během pěti dní vystříдалo několik desítek tisíc lidí. Veřejné televizní vysílání bylo zahájeno 1. května 1953“ (tamtéž, s. 270-271). Lidé se raději chodili dívat na televizi do nějakých veřejných místností, jelikož na nákup takového zařízení neměli dostatek peněz. Dokonce i po zlevnění byli lidé, kteří se svým platem měli problém se zakoupením televize.

3.3 Digitalizace

Během několika let se vývoj jednotlivých médií samozřejmě nezastavil. Ať už mluvíme o tisku, filmu, rozhlasovém či televizním vysílání, vše se postupem času zdokonalilo. Nesmíme zapomínat, že celý vývoj médií ovlivňuje do jisté míry politické dění.

Největší „bum“ byl s rozvojem digitalizovaného telekomunikačního spojení satelity a optickými vlákny a nástup globálních počítačových sítí. Arpanet (americký vojenský projekt z 60. let) přerostl nejdříve v akademickou, tedy univerzitní síť a od 80. let 20. stol., se začal měnit v globální síť Internet. První webovou stránku vytvořil v r. 1991 britský počítačový expert Tim Berners-Lee, který také vytvořil jazyk pro snadné kódování informací HTML, protokol pro propojování stránek HTTP a první webový prohlížeč. V r. 2001 byla založena Wikipedie (Bednářík a kol. 2011). Autoři publikace Média pod lupou uvádějí, že nejpozději v druhé polovině 90. let 20. století se v mnoha oblastech života západních společností začíná hovořit o digitalizaci. Postupně se z věcí, které nás do té doby obklopovaly, byly převáděny do podoby digitálního kódu (Jirák a kol., 2013).

„V České republice se po roce 2000 prodává cca 300 000 osobních počítačů ročně. V současném světě se ročně zaznamená klasickým (papír, film) ale především elektronickým způsobem $1,5 \cdot 10^{18}$ bytů informací. Podíl 250 Mbyte na každého obyvatele

planety odpovídá tomu, jako by každý napsal asi 200 tlustých knih za rok“ (Musil, 2003, s. 15). Již v té době to byla nepředstavitelná věc a co teprve dnes. Ovšem vzhledem k mé nejbližší společnosti lidí mi přijde, že současná populace se zabývá spíše nákupem mobilních telefonů. Některé z nich velikostí připomínají elektronické přístroje zvané tablety.

4 Stárnutí

Co je to stárí nebo kdo je považován za seniora? Na to se pokouším přijít v této kapitole, kde pracuji s definicemi různých autorů. V úvodu do problematiky sociální gerontologie se autoři zamýšlejí nad procesem stárnutí a říkají, že bychom si měli uvědomit, že se jedná o velmi individuální záležitost. Nelze tedy jednoznačně definovat všechny zákonitosti stárí. Stejně jako přístupy k této problematice se různí. Stárí označují jako objektivní realitu, která by v 21. století měla být delší, svobodnější, sociálně i osobnostně produktivnější než v minulosti (Čevela a kol., 2012).

4. 1 Stárí

Mühlpachr (2009) definuje stárí jako obecně chápanou poslední fázi ontogeneze průběhu přirozeného lidského života, jehož důsledek a projevy involučních procesů, které jsou geneticky podmíněné, jsou také ovlivňovány dalšími faktory (např. chorobami). Stárí spojuje také se sociálními změnami (změny soc. rolí) a říká, že všechny změny se navzájem prolínají i přesto, že mnohé z nich jsou protikladné. Sak a Kolesárová (2012) také ve své knize mluví o jevech a procesech tvořících stárí, které vznikají na základě genetické zvláštnosti jedince. Hovoří o životní historii jedinců a především o důsledcích společenských a kulturních faktorů. Mezi které autoři řadí např. životní styl, kvalitu životního prostředí, zdravotní a soc. systém, hodnotový systém atd. Stárí a jeho atributy se mění podle toho, jak se mění a vyvíjí samotná společnost.

Mühlpachr (2009) dělí stárí na biologické, sociální a kalendářní (chronologické) stárí. Sak a Kolesárová (2012) nazývají jevy a procesy naplňující stárí shodně jako Mühlpachr druhy stárí jen je ještě doplňují o psychickou a kulturní složku. Zkrátka stárnutí bych mohla jednoduše označit jako biopsychosociální celoživotní proces, kterým si víceméně projdeme všichni. Samozřejmě v případě pokud se dožijeme alespoň přibližně 60 až 65 let. Po genetické stránce populace příliš dělat nemůže, ale hodně svůj život lze ovlivnit svým životním stylem a způsobem života.

4. 2 Senior

Zjistila jsem, že je docela těžké najít jednotnou a ustálenou definici tohoto pojmu, protože ani v literatuře a ani v naší legislativě není jednoznačně vymezen. Většinou se

tímto slovem označuje člověk pobírajícího starobní důchod. Vlastně ani takto označený člověk není jednoznačně definován. Záleží na mnoha faktorech. Např. ve kterém roce se jedinec narodil, v případě ženy, kolik vychovala děti, kolik má odpracovaných hodin atd. Víceméně se autoři shodují na věkové hranici, od které je člověk považován za seniora. Vágnerová (2007) podle Špatenkové a Smékalové (2015) uvádí hranici raného stáří od 60 do 75 let. I Šerák (2009) tamtéž říká, že ještě nedávno byl tento pojem používán u osob starších 60 let, ale že v současnosti se hranice posouvá na 65 let. Může to být způsobené tím, že se postupem času stále prodlužuje průměrný věk dožití, např. na základě stále se zlepšující zdravotní péče. Mühlpachr (2009) se také přiklání k tomu, že v poslední době se pod pojmem mladí senioři označují lidé ve věku 65 až 74 let. Výchozí diskem pro definici seniora nebude nejspíše vymezení věkové hranice, která není ani u nás, ani ve světě jednotná, ale spíše pohled na tento pojem jako na termín sociologický. Sak (2012) popisuje seniory jako generaci, která je na rozhraní gramotné kultury a kyberkultury.

Zaměřuje se hlavně na jevy a procesy, které seniora utváří a dělí je na biologické, psychické, kulturní a sociální. Dívá se na seniory jako na lidi, kteří mají nejvíce životních zkušeností zahrnující 50-60 let. Díky získaným zkušenostem v různých životních fázích a v různých rolích si vytvořili jakési programy pro analýzu, hodnocení a pochopení společenského dění. Říká, že senioři dospívají do určité fáze života, kterou lze charakterizovat vysokým potenciálem, díky němuž se nacházejí v té nejlepší etapě svého života, kdy mohou nejlépe využít celoživotní zkušenosti a výsledků celoživotního vzdělání k tomu, aby povýšili své vědomí v hodnotách, postojích, názorech i soc. kompetenci.

5 Pohled české populace na seniory

Z výzkumů Saka, které uvedl ve své knize z roku 2012, získáváme informaci, že podle české populace se člověk stává seniorem mezi 60. a 70. rokem věku. Samozřejmě v závislosti na svých individuálních charakteristikách. Celkově česká populace v roce 2012 dělila seniorskou společnost na 3 skupiny. Dalo by se říci tři „věky“, které určují hranici seniorského věku. První hranicí je 60 let, druhou 65 a třetí 70 let (Sak, Kolesárová, 2012). Jak je tomu dnes? Tedy 5 let od těchto záznamů. Každý člověk hodnotí nebo charakterizuje lidi patřící do seniorské populace trochu jinak. Jedná se o individuální záležitost, ale čím dál častěji se setkávám s lidmi, kteří seniory nazývají též důchodci. Tedy míní tím osoby, které odešly do důchodu.

V současnosti si je mnoho lidí vědoma toho, že odchody do zasloužilého důchodu se čím dál více prodlužují za účelem snížení výdajů státu. Lze tedy usuzovat, že současná česká populace by mohla udávat i klidně vyšší čísla hranic seniorské populace. Jelikož vymezení hranic gerontologické společnosti nebylo cílem mé práce, ani mého výzkumu, proto zde nemohu uvést konkrétní údaje. Jedná se pouze o mé hypotézy. Štěpánková (2014) se všimla, že u nás v České republice je stáří viděno převážně negativně. Lidé si toto vývojové období spojují s bezmocností, nemocemi a smrtí. Sýkorová (2007) zase postrehla, že obyvatelstvo České republiky se z hlediska věkové struktury řadí k evropskému průměru. Současně se na základě svého výzkumu, během kterého se mimo jiné soustředila na formování struktury seniorské populace podle pohlaví a rodinného stavu, došla k závěru, že vyšší věk značí zřejmě větší rozsah ovdovělých osob. Výsledky jejího výzkumu se odvíjely z posledního sčítání lidu, kdy seniory tvořili dva miliony osob ve věku 60 a více let. Uvádí, že většina mužů, kteří představovali více jak tři čtvrtiny seniorů, byla ženatých. Vdovcem se pak stal cca každý desátý. U žen ovdověla každá druhá a dvě pětiny z nich byly vdané. Zároveň uvádí, že muži umírají v průměru o šest až osm let dříve než ženy.

6 Sociologie seniorů

6.1 Rodina jako socializační činitel

Jak jsem již zmínila, senioři jsou nezbytnou součástí dnešní společnosti, přestože kvůli progresivním účinkům médií jsou geronti stále tak nějak nechtěně vyřazováni z většinové populace. A právě rodina může být jedním z faktorů, který může staré lidi opět vrátit do dnešní společnosti. Respektive pomoci jim začlenit se a zároveň porozumět jakémusi slangu svých vnoučat i dětí.

Velice se mi zamlouvá jedna z mnoha definic Slobody, který říká, že „*socializaci je možné jednoduše definovat jako proces začleňování jedince do společnosti. Je to proces v principu každodenní a celoživotní, kdy si jedinec coby biologická bytost osvojuje kulturu a aspekty sociální prostředí, v němž se pohybuje. Těmi jsou hodnoty, postoje, normy a způsoby chování a přemýšlení o světě i sobě samé(m)*“ (Sloboda, 2013, s. 19). Myslím si, že to v našem případě vystihuje, jednak vztah společnosti s mladými lidmi a jednak můžeme tímto popisem minit i vztah k seniorům. Právě díky rodinným příslušníkům si někteří senioři uvědomují, jak je důležité rozšiřovat si své znalosti různého druhu a především prostřednictvím mediální výchovy.

Obecně můžeme soudit, největšími nedostatky všech dědečků a babiček je práce s počítačem, mobilem, tabletem apod. Domnívám se, že jeden z prvních signálů, proč se začít zajímat nebo vzdělávat v oblasti informačních technologií, jsou právě jejich potomci. Mohou si připadat, že do jejich světa již tolik nepatří, že nerozumí tomu, co říkají. Neumí si představit věci pod různými pojmy. Chtěli by se se svými nejbližšími jakýmkoliv způsobem přiblížit, ale najednou nemají skoro žádné téma k rozhovoru, což je velice smutné.

Rodinu jako socializačního činitele je možné prezentovat také na Slobodově triádě, vysvětlující mediální socializaci jako souhrn socializační interakce triády jedinec – společnost – média, kdy by pojem společnost mohla nahradit pojem rodina (Sloboda, 2013).

6.2 Mezigenerační vztahy

„*Vnímat „Sebe“ jako odlišného od „Tebe“ jen kvůli odlišnému věku, resp. Generační příslušnosti, se podílí na riziku vzniku a upevňování negativního postoje zejména mladších generací vůči těm starším*“ (Štěpánková a kol., 2014, s. 266). Žumárová

(2009) upozorňuje na to, že dětství je označováno jako doba, kdy se nejvíce ovlivňuje formování osobnosti, na kterou nejdříve působí rodiče a postupem času i prarodiče. Bohužel jejich role bývá často opomíjena. I přesto, že si mohou prarodiče a vnoučata navzájem pomoci. Vnoučata mohou prarodičům dodávat pocit užitečnosti. Naopak zase prarodiče zastávají u vnoučat roli „vrby“. Někdy mají totiž děti pocit, že rodiče na ně nemají tolik času a nevěnují jim tolik pozornosti. Pro děti je důležité, aby věděly, že se mají jít komu svěřit nebo zajít k někomu pro radu. Někdy se dokonce prarodiče dostanou v důsledku nepříznivé životní situace do role samotných rodičů. Tedy jsou skutečně velmi důležitými lidmi pro děti. Většina odborníků se shoduje na důležitosti rolí a vztahů prarodičů a vnoučat. Tyto vztahy jsou pro obě strany zásadní a jsou vždy zasazeny do aktuální společenské situace. Většinou si lidé projdou oběma rolemi, jak vnoučete, tak prarodiče a na základě vzpomínek na své dětství můžou to, co považovali za dobré, přenášet na svá vnoučata a tomu, co považovali za špatné, se vyvarovat. V současnosti se na základě důležitosti vztahů dětské a seniorské populace vytváří různé mezigenerační programy, kde je cílem spolupráce seniorů a dětí při nějaké konkrétní aktivitě.

7 Celoživotní vzdělávání

Sak a Kolesárová (2012) se domnívají, že vzdělání je od 19. stol. považováno za to nejdůležitější, co probíhá ve společnosti, protože vzdělání a vzdělanost mění společnost, jedince i životní styl člověka.

Evropská unie v prosinci 2006 podle Jiráka a kol. (2007) přijala a zveřejnila dokument *The Key Competences for Lifelong*, kde je vymezeno osm základních kompetencí tvořících jakousi páteř celoživotního učení. Jedním z klíčových bodů je i digitální kompetence, která se zasloužila dokonce o čtvrté místo v pořadí výčtu kompetencí. Když se vrátím ke kapitole s názvem *Dějiny médií v ČR*, tak bych chtěla upozornit na to, že v druhé polovině 90. let 20. stol. se v západních společnostech o digitalizaci začíná teprve mluvit (Jiráček a kol., 2013) a cca o 10 let později na začátku 21. století se již stává součástí celoživotního vzdělávání. Chci tím poukázat na to, že rozvoj technologií nabral už tehdy rychlý vzestup a možná bych celý tento proces nazvala jakýmsi virem, který zasáhl celý svět takovým způsobem, že dnes je podle mého názoru digitální kompetence, kterou by měla většina obyvatel ovládat, brána již za samozřejmost. Takřka dnes již neodmyslitelně patří ke znalostem a dovednostem celoživotního vzdělávání.

8 Vzdělávání seniorů

Mühlpachr chápe „*výchovu a v jejím rámci i vzdělávání jako proces celoživotní. Definuje-li pedagogiku jako obecnou vědu o výchově a vzdělávání, pak pedagogika se zabývá dětmi a mládeží, andragogika dospělými a gerontopedagogika seniory*“ (Mühlpachr, 2009, s. 11). Benešová (2014) připomíná ve své knize, že rok 2012 se stal Evropským rokem aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity. Touto cestou se snažila tato celoevropská aktivita nabídnout seniorům širokou škálu vzdělávacích eventualit. Dnes jsou asi nejznámějším poskytovatelem vzdělávání seniorů Univerzity třetího věku (někdy označované U3V).

8.1 Univerzity třetího věku

Většinou se jedná o souhrn různých přednášek a diskusí probíhajících např. na některých univerzitách, které běžně vzdělávají a připravují studenty na profesi. V případě seniorů jde spíše o jejich seberozvoj a setkávání se se svými vrstevníky. Mühlpachr (2004) uvádí podle Benešové (2014), že první univerzita tohoto typu vznikla v Olomouci roku 1986 a rok poté byla založena při První lékařské fakultě v Praze hned další U3V. V současnosti toto vzdělávání uskutečňuje např. na Univerzitě Karlově v Praze, Masarykova univerzita v Brně, Univerzita Palackého v Olomouci apod.

8.2 Andragogika

„*Andragogika je vědecká disciplína zabývající se veškerými procesy a souvislostmi učení a vzdělávání dospělých. Objektem současné andragogiky je dospělý jedinec (biologicky, psychicky, sociálně a ekonomicky zralý).*“ (Průcha, Veteška, 2012, s. 33) Mühlpachr (2009) upozorňuje na to, že termín andragogika pochází již z první poloviny 19. stol., ale současná andragogika (dílo H. Hanselmanna a F. Pöggelera) vznikla v době 50. let 20. stol., a že je tedy celkem novou a dynamicky se rozvíjející se disciplínou, která se stává častým předmětem diskusí a propadá kritice. Veteška, Vacínová a kol. (2011) řadí mezi subdisciplíny andragogiky mimo jiné i gerontagogiku, která se vymezila na pomezí andragogiky a gerontologie.

8.3 Gerontagogika

V literatuře jsem se setkávala s obdobnými pojmy této disciplíny. Dalo by se říci, že synonymy slova gerontagogika je např. geragogika nebo gerontopedagogika a definují v užším slova smyslu pedagogickou disciplínu, která se zaměřuje na výchovu a vzdělávání seniorů, v širším slova smyslu je představována jako teoreticko-empirická disciplína, která zajišťuje komplexní péči, pomoc a podporu seniorům při uspokojování jejich potřeb. Může být chápána i jako multioborová disciplína obsahující poznatky andragogiky, sociální práce, sociologie, psychologie, lékařství a práva (Mühlpachr, 2009).

Všechny tyto jmenované disciplíny jsou součástí gerontologie, která se zabývá poznatky o stáří a starých lidech, hledá příčiny a projevy stárnutí a snaží se řešit problematiku života starých lidí. Když vycházíme z doslovného překladu slov pocházejících z řečtiny „geron, gerontos“ a „logos“, které znamenají starý člověk a nauka, lze gerontologii charakterizovat jako nauku o starém člověku (Čevela, Kalvach, Čeladová, 2012).

9 Další vzdělávání

„Další vzdělávání je do jisté míry závislé na dosaženém vzdělání. Čím nižší vzdělání, tím menší pravděpodobnost, že se jedinec zúčastní nějaké vzdělávací aktivity, bude se sám vzdělávat. To se zejména vztahuje k Internetu. Zde se tedy nejvíce rozevírají nůžky mezi vzdělanějšími a méně vzdělanějšími“ (Jirák a kol., 2007, s. 113). Je pravděpodobnější, že se různých vzdělávacích kurzů zúčastní právě ti senioři, kteří mají určitou zkušenost s dobrovolným vzděláváním se, chcete-li vzděláváním se na vyšších či vysokých školách. Ovšem najdou se mezi nimi i tací, kteří neměli v minulosti možnost studovat a tudíž si to vynahrazují až v pokročilém věku. V dnešní době velké množství lidí v důchodovém věku tzv. přesluhuje, tedy pokračuje v zaměstnání i přesto, že již může odejít do důchodu. A to také mimo jiné vyžaduje rozšiřovat, zdokonalovat a aktualizovat si své znalosti a zkušenosti v daném oboru.

Lidé, kteří spadají do té skupiny „vzdělanějších“, jsou natolik motivováni k uspokojení svých vzdělávacích potřeb, že si vyberou vlastní způsob vzdělávání. Takový, který jim bude vyhovovat (např. samostudium, Internet, e-learning apod.). Pro zbytek populace jsou uspokojivé třeba vzdělávací pořady v televizi. Televize a rozhlas by se měly v budoucnu více zaměřit na skupiny lidí méně připravené na rychlý vývoj informačních technologií a také více prakticky (Jirák a kol., 2007). *„Televizní vzdělávání je mezi ostatními formami vzdělávání nejméně závislé na dosaženém vzdělání, avšak mezi televizními pořady přesto souvislost mezi dosaženým vzděláním a vzdělávacími pořady existuje. Diváci s nižším vzděláním sledují a také uvádějí ve výzkumu pořady, které ani jako vzdělávací nejsou produkovány. Náročné vzdělávací pořady sledují především lidé s vyšším vzděláním“* (Sak a kol., 2007, s. 142).

Jako další vzdělávání lze považovat nejen kurzy jakéhokoli druhu, samostudium, televizní pořady, ale mimo jiné i četbu novinových plátků. Bohužel u seniorů převládá četba bulvárních tisků, kde se mnoho relevantních informací nedočkají. Můžu jmenovat např. Aha, Blesk apod. V roce 2007 byli nejprodávanějšími novinami v České republice právě Blesk a nejsledovanější televizí byla Nova (Jirák a kol., 2007). I po devíti letech Blesk zůstává nejčtenějším deníkem. (Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/2016/05/deniky-nejctenejsi-je-blesk-sport-predbehl-pravo/>, [cit. 25.4.2017 online])

9.1 E-learning

E-learning lze chápat jako „vzdělávání, které je podporované moderními technologiemi a je realizováno prostřednictvím počítačové sítě“ (Černý, 2015, s. 11). Jedná se o stručnou, ale přesto výstižnou a dostačující definici. Snad bych zde mohla jen dodat, že tato metoda vzdělávání je určena komukoliv, kdo oplývá alespoň minimální počítačovou gramotností a má přístup k internetu. Většinou tuto metodu využívají dospělé osoby např. při doplnění profesního vzdělání, ale není vyloučeno, že účastníkem e-learningu mohou být i senioři. Sak a kol. (2007) se domnívá, že elektronické vzdělávání více vyhovuje mladé generaci, protože mají o e-learning větší zájem, a proto ho i více využívají.

10 Senioři a moderní technologie

Štěpánková (2014) se svými kolegy je toho názoru, že moderní technologie jako jsou např. počítače, mobilní telefony, bankomaty atd. mohou kvalitu života seniorů výrazně zlepšit. Avšak autoři publikace si jsou vědomi jistých překážek, které s tímto tématem souvisejí. Jedná se o takové překážky, jež efektivní použití moderních technologií znemožňují nebo znepříjemňují. Ve své knize se snaží vystihnout výhody používání moderních technologií seniory a také se pokoušejí najít možné způsoby řešení některých problémů, které se v této souvislosti vyskytují.

10.1 Komunikace s novými technologiemi

K tomu, aby lidé ze starší populace začali pracovat s moderními technologiemi, aby jim lépe porozuměli nebo aby se vztah s určitými mediálními prostředky zdokonaloval, potřebují opravdu kvalitní společnost, která umožní a zprostředkuje seniorům takové druhy programů, které jim budou v těchto případech nápomocny. Sak (2012) hodnotí kvalitu společnosti podle toho, jaké vytváří podmínky pro rozvoj mysli a vědomí člověka. Hodnotu každé společnosti určuje právě dosažená úroveň mysli a vědomí člověka.

„V současné době dochází ve společnosti k celé řadě změn, které mají důsledky pro budoucnost. Jedná se o změny, které ovlivňují jak současnost, tak i budoucnost – pronikání informačních technologií do každodenního života a stárnutí populace“ (Štěpánková a kol., 2014, s. 228). Moderní technologie prostoupily do našich životů a dalo by se říci, že si kolikrát ani neuvědomujeme, co vše je kolem nás. Většina z nás považuje moderní prostředky kolem sebe jako za samozřejmé a lze dnes říci, že právě díky různým technologiím vznikají i nové druhy závislostí. Nemalou změnou je již výše zmiňované stárnutí populace. V první řadě je to důsledkem poklesu počtu narozených dětí a samozřejmě i zvyšující se úroveň a dostupnost zdravotní péče. Lidé se ženou za kariérou a tím pádem se odkládá i zakládání rodiny. Domnívám se, že právě dnešní dalo by se říci „přemedializovaný svět“ nepřímo tlačí na to, aby se lidé ve svých profesích čím dál více zdokonalovali.

„Nové technologie vytěsňují dosavadní formy komunikace a chování, instituty a instituce. Počítačově ngramotní tak nejenže nejsou obohacováni novými možnostmi, ale také přicházejí o formy tradiční“ (Sak, Kolesárová, 2012, s. 127). Ano, nesmíme zapomínat na to, že právě modernizací se mění i komunikace mezi lidmi. Může se jednat o jeden z hlavních důvodů, proč jsou senioři možná vytěsňováni z většinové populace. Zde

hovoříme o komunikaci mezi lidmi, spadá sem ovšem i komunikace seniorů s moderní technikou. Ta má obecně nejrozumnější limity, díky kterým je pak řada seniorů vyloučena z používání dané technologie. Jedná se o jev, jež je v anglosaské literatuře nazýván „digital divide“. V češtině se označuje jako „digitální vyloučení“ (Štěpánková a kol., 2014). Jde o to, že v dnešní moderní společnosti, která by bez moderních technologií již nemohla asi fungovat, existuje pořád skupina lidí, která nezvládne využívat řadu poskytnutých možností, které společnost nabízí.

10.2 Senioři a internet

Sak uvádí ve své knize, že *„internet přinesl seniorům řadu dříve netušených možností a proměnil charakter stáří a jeho životní styl. Počítač a internet znamenají mezník mezi životem starých lidí před internetem a po něm“* (Sak, Kolesárová, 2012, s. 104). Také se zde zmiňuje o tom, že i senioři nad 70 let internet využívají. A to mluvíme o údajích, které jsou staré 4 roky. Nyní v roce 2016 jsou výsledky dosti podobné. Mohu to doložit ve svém výzkumu bakalářské práce, kde se vyskytují mezi respondenty i lidé dokonce nad 80 let, kteří pracují s počítačem a internetovými stránkami.

Internet jako takový přináší samozřejmě mnoho výhod, ale nezapomeňme také na to, že využíváme i jeden z nejrizikovějších moderních prostředků. Dle mého názoru je důležité včas upozornit seniory (a nejen je), čemu se vyvarovat. Jako např. sdělování či uveřejňování svých osobních údajů nebo informování na sociálních sítích o svých plánech na dovolenou. Tedy sdělování informací o tom, že nikdo nebude doma, a tudíž dávají svůj majetek na „nástěnku potencionálních zlodějů“. Štěpánková a kol. (2014) ve své publikaci zmiňují několik rizik, které se vyskytují při práci s internetem a které jsou především nebezpečné hlavně pro seniory. Mluví o scamu (podvodné reklamy lákající na zájezd do zahraničí zdarma->finanční ztráta seniorů) a spamu (nevyžádaná elektronická pošta). Hovoří i o tom, že senioři, kteří celý svůj život žili bez internetu, mohou těžko odhadnout, zda se je snaží někdo napálit, ošidit či okrást. Mají nacvičené mechanismy, jak si udělat názor na člověka při osobním styku. V internetové komunikaci takové mechanismy ovšem neplatí.

10.3 Dohledové systémy

„Jednou z aplikací výpočetní techniky nabývajících v posledních letech stále většího významu jsou různé systémy, které by měly usnadňovat život seniorům“ (Štěpánková a kol.,

2014, s. 239). Autoři tím míní ty seniory, kteří žijí ve své domácnosti, ale začínají mít zdravotní a jiné problémy. Často bývají takovíto senioři odstěhováni do nějaké instituce, kde jim odborný personál poskytuje celodenní péči. V mnoha případech jsou však senioři přiměřeně schopni se sami o sebe postarat (tedy nepotřebují celodenní péči), ale potřebují každodenní pomoc např. dohled při dávkování léků. Většinou tuto činnost zajišťuje pečovatelská služba. Vzhledem k tomu, že seniorů stále přibývá, bude časem možná problém tyto služby v potřebném rozsahu zajišťovat. Proto může být určitým řešením použití výpočetní techniky. Mohla by seniorům poskytovat řadu služeb, které do této doby činil „živý“ asistent. Na Fakultě elektronické ČVUT (FEL ČVUT) se takovými různými projekty zabývají (Štěpánková a kol., tamtéž).

10.3.1 Projekt i2home

V tomto projektu se jedná o to, aby senior žijící ve své domácnosti (přirozeném prostředí), mohl ovládat sadu zařízení z jednoho místa. Např. ze svého oblíbeného křesla. Sadu zařízení by dokázal ovládat pomocí jednoho dálkového ovladače. Tím by se značně ulehčil způsob ovládání. Stav zařízení by se zobrazoval na televizoru, případně na mobilu. Systém by kontroloval stavy zařízení na dálku. To je dobré z toho důvodu, když si senior není jistý, jestli všechna zařízení před odchodem z domova vypnul. Také je zde zařazena funkce, která umožňuje asistentovi kontrolovat na dálku stav zařízení v domácnosti, tedy dohled nad ním. Tento projekt můžeme nazvat jako dálkovou asistenci (tele-assistance).

10.3.2 Projekt OLDES

Projekt OLDES zahrnuje jak dálkovou asistenci, tak i dálkový monitoring (tele-monitoring) zdravotního stavu seniorů v domácnosti. Můžeme se setkat i s pojmem „dálková medicína“. Pojednává se o tom, že domácnost seniora je vybavena počítačem, díky kterému uživatel komunikuje s okolím. K tomu, aby mohl fungovat monitoring osoby, musí mít doma nainstalován i potřebnou sadu zařízení, které dokážou měřit různé fyziologické hodnoty (měřič krevního tlaku). Všechna tato zařízení se připojí k počítači. V případě komplikací typu softwarových či hardwarových problémů je třeba zajistit nepřetržitý servis - e-mailová nebo hlasová komunikace.

Systém podléhal delší dobu testování, jehož hlavním cílem bylo zjistit, jak zvládnou senioři se systémem pracovat a jak se jeho užívání projeví na jejich zdravotním stavu. Zkoumané osoby tvořily většinou diabetici a kardiáci. Výsledky výzkumu ukázaly, že seniorům používání systému nečinilo obtíže a po zdravotní stránce došlo dokonce ke

zlepšení glykemických parametrů sledovaných diabetiků, ke zvýšení bezpečnosti léčby a ke zlepšení hodnot krevního tlaku.

10.3.3 Systém NaviTerier

Je to systém zaměřený na pomoc hlavně nevidomých nebo špatně orientujících se lidí. Jde o navigaci uvnitř budov (nemocnice, úřady). Na základě strukturovaného popisu prostředí, který je poskytnut uživateli formou speciální aplikace v chytrém telefonu. Hlavní myšlenkou systému je precizní segmentace trasy, kudy uživatel zrovna půjde. Systém se zatím testuje, zatím úspěšně. Testu se zúčastnilo více než stovka uživatelů. Časem by tento systém měl být prý i pro potřeby seniorů, kteří velmi často ztrácejí orientaci v neznámém prostředí (Štěpánková a kol., tamtéž). Docela by mě zajímalo, jak bude řada seniorů užívat „chytrý telefon“. Příliš si to nedokážu představit, protože většině seniorů dělá problém i úplně obyčejný mobilní telefon. Samozřejmě jedná se o velice individuální záležitost.

Praktická část: Výzkum

1 Cíl a metoda výzkumu

1.1 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jak jsou schopni senioři pracovat s moderními technologiemi, které jsou v dnešní době neodmyslitelnou součástí našich životů. Zda mají alespoň minimální znalosti či zkušenosti s nejčastějšími mediálními prostředky jako jsou např. televize, mobilní telefon nebo osobní počítač. Dalším cílem bylo odhalit, jak se užívání či neužívání technologií odráží na jejich společenském životě. Jaký vliv to na ně mělo a jak se dívají na současnou společnost, která je značně ovlivněna neskutečným množstvím různých inovací.

1.2 Metoda výzkumu

Pro své šetření jsem si zvolila metodu rozhovoru, poněvadž mými respondenty byli lidé seniorského věku a opravdu jsem si nedokázala představit, jak by osoby v těchto pokročilých letech vyplňovaly dotazník, např. z fyzických důvodů (zrak, třes rukou apod.). Z vlastních zkušeností, které jsem nasbírala během studentských praxí, jsem zjistila, že senioři preferují v jakékoli disciplíně spíše rozhovor než písemný projev. Zároveň jsem doufala, že naše interview bude přínosné, jak pro mě, z hlediska sběru dat k mé práci, tak i pro samotné respondenty. Domnívala jsem se, že součástí mého výzkumu bude jakýsi „dobrý skutek“. Myslím tím, že pro respondenty by to mohlo znamenat jisté zpestření jejich možná všedních dnů. Většina seniorů má tendenci si rádo povídat a sdělovat své zkušenosti i názory mladším generacím. Tím se stali velmi vděčným vzorkem mé práce.

Rozhovoru předcházela i mini dotazník, díky němuž jsem mohla respondenty rozdělit na jisté skupiny. Dotazník obsahoval 4 základní údaje. Tím byly pohlaví, věk, dosažené vzdělání a druh ubytování. Pak následoval samotný rozhovor, který se zaměřoval zejména na takové druhy moderních technologií, jež jsou dle mého názoru celou populací nejužívanější v současné době. Především jsem se ptala na to, jaké mají zkušenosti s počítačem, mobilním telefonem, televizí a v neposlední řadě s knihou, která také neodmyslitelně patří mezi mediální prostředky.

2 Charakteristika zařízení – Penzion Horizont

Horizont je penzion a zároveň centrum služeb pro seniory. Jedná se o středisko Diakonie a misie Církve československé husitské. Hovoříme zde o nestátní neziskové organizaci (církevní právnické osobě), která poskytuje sociální péči, služby a pomoc především seniorům, kteří nepotřebují nepřetržitou zdravotnickou pomoc a péči. Snahou penzionu je zamezit soc. vyloučení seniorů, poskytnout jim vyhovující životní prostředí a přiměřené soc. kontakty. Hlavními činnostmi Horizontu jsou pečovatelská služba a denní stacionář, čímž klientům umožňuje zůstat v jejich domácím prostředí a vztazích. Další a neméně důležitou službou je trvalé ubytování v penzionu. Důležitou zmínkou je, že Horizont není registrovanou sociální službou „Domov pro seniory“ ve smyslu zákona o soc. službách.

2.1 Trvalé ubytování v penzionu

V penzionu mohou být ubytováni senioři, kteří mají omezenou možnost a schopnost sebeobsluhy kvůli trvale zhoršenému zdravotnímu stavu nebo kvůli komplikacím, jež bohužel nutně souvisejí s vyšším věkem. Každý obyvatel žije ve svém vlastním bytě s příslušenstvím. Ze strany penzionu jsou seniorům nabízeny hojné služby. Mohou využít již zmiňovanou pečovatelskou službu (podle ceníku PS), mohou ve všední dny navštěvovat místní jídelnu, kam mohou chodit na obědy, které dováží z nedaleké restaurace Na farmě. Snídaně, večeře a jídlo o víkendech si obyvatelé zajišťují sami. Součástí penzionu je i denní stacionář pro seniory, kde probíhají různé pravidelné i příležitostné aktivizační programy. I ty mohou obyvatelé domova využívat, pokud o ně mají zájem. Do penzionu dochází také masérka, pedikérka, kadeřnice a rehabilitační pracovnice.

V penzionu jsou 4 garsoniéry o velikosti 24-30 m² a 5 bytů 1+1 o velikosti 35-50 m². Senioři jsou ubytováni samostatně, v případě bytů 1+1 se jedná o ubytování manželských párů nebo případně příbuzenské dvojice. Každý byt je vybaven koupelnou (sprchový kout, umyvadlo a záchod), kuchyňskou linkou s elektrickým sporákem a elektrickou troubou, telefonním aparátem a bezpečnostní signalizací. Většina bytů má i balkon. Z těchto nabízených bytů je 1 plně bezbariérový, do druhého patra vede výtah, ale bohužel do třetího patra výtah již nevede i přesto, že se tam nachází 2 z obyvatel, které toto patro sdílí s dobrovolníky/pečujícími osobami Horizontu.

Myslím si, že důležitou informací je, že v penzionu je zajištěna stálá přítomnost někoho, na koho se klienti mohou v případě nouze obrátit. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že se jedná opravdu o 24 hodinovou přítomnost některého ze zaměstnanců. Přes den jsou to pečovatelky a ředitel, přes noc, o víkendech a svátcích jsou to dobrovolníci, jež jsou také v Horizontu ubytováni, z nichž jeden má vždy službu. Zpravidla se jedná o studenty, kteří zde mají k dispozici byt za symbolickou cenu.

2.2 Denní stacionář

Zde mluvíme o službě ambulantní, kterou Horizont poskytuje seniorům, dospělým osobám s chronickým duševním onemocněním a dospělým osobám s tělesným postižením, kteří nechtějí nebo nemohou ze sociálních nebo bezpečnostních důvodů přes den zůstat sami doma, ale přesto nejsou závislí na trvalé zdravotnické péči. Tato služba je určena pro osoby z oblasti Suchdola, Sedlce a dokonce i osobám ze vzdálenějších oblastí. Denní stacionář probíhá v prostorech domova Horizontu ve všední dny od 7:30 do 16:30 hodin. Co se týče dopravy do stacionáře, klienti se mohou po předchozí domluvě nechat do zařízení dovést, nebo se dopraví sami. V každém ohledu záleží na nich samotných, pro co se rozhodnou a také jakých činností se zúčastní.

Mezi jeho hlavní činnosti patří pomoc při sebeobsluze, aktivizační činnosti, kontakt se společenským prostředím apod. Sebeobsluhou se míní např. pomoc při podávání jídla a pití, pomoc při oblékání a osobní hygieně atd. Stacionář se snaží všechny osoby, kterým tato služba náleží, podporovat a aktivizovat různými činnostmi jako jsou např. muzikoterapie, dramaterapie, fyzioterapie, procházky, výtvarné činnosti, pečení a v neposlední řadě i trénování paměti. Součástí této služby jsou kulturní a společenské akce, které se konají přímo v Horizontu. Jedná se o jakési přednášky či besedy na různá témata, která jsou u účastníků velice oblíbená. Spadají sem i výlety a promítání. (Dostupné z: www.centrumhorizont.cz, [cit. 28.4.2017 online])

3 Charakteristika respondentů

Respondenty mého šetření jsem si rozdělila na 3 skupiny. Na seniory, kteří bydlí v penzionu Horizont; dále na seniory docházející do denního stacionáře, který probíhá v Horizontu a na seniory žijící v Praze (mající trvalé bydliště v našem hlavním městě), kteří s předchozími dvěma skupinami mají společné pouze to, že bydlí v Praze, tudíž nedochází ani nežijí v Horizontu. Klienty využívající pečovatelské služby v Horizontu jsem záměrně vynechala z mého šetření, jelikož jsem chtěla znát názor a zkušenosti lidí, kteří se zjevně nikdy nesetkali s formou služeb, které penzion nabízí, tak jako mnoho jiných zařízení pro seniory.

Tabulka č. 1 - Přehled všech respondentů

Respondenti:	Muži	Ženy	Celkem
Senioři z Horizontu	1 (14,3 %)	6 (85,7 %)	7 (100 %)
Senioři z denního stacionáře	2 (28,6 %)	5 (71,4 %)	7 (100 %)
Senioři žijící v Praze	2 (28,6 %)	5 (71,4 %)	7 (100 %)
Celkem	5 (23,8 %)	16 (76,2 %)	21 (100 %)

Mohla jsem si samozřejmě vybrat pro tento výzkum osoby ze zařízení, jež přímo vyučují mediální výchovu seniorů, jako je např. Elpida, o. p. s., ale mým záměrem bylo právě najít takové zařízení, kde by se ani trochu nepředpokládalo, že v takové instituci může něco takového existovat. A možná i trochu konkrétní organizaci vyzdvihnout, nějakým způsobem prezentovat a šířit její odhodlání a dobrou práci, kterou tak nenápadně zařízení vykonává. Díky návštěvě v Horizontu během univerzitní exkurze jsem si všimla na jejich nástěnce pozvánky na Mediální výchovu seniorů. To byl pro mě jasný signál, kde dělat mnou zvolené šetření.

3.1 Senioři z Horizontu

V současnosti bydlí v Horizontu 8 seniorů. Z toho je 7 ženského pohlaví a 1 mužského. Bohužel jedna z dam těsně před mou návštěvou prodělala cévní mozkovou příhodu, tudíž nemohla být součástí výzkumu. Z toho plyne, že mé respondenty z této skupiny tvořilo 6 žen a 1 muž. Věk dotazovaných byl od 82 do 92 let. Jejich dokončeným

vzděláním byly převážně střední školy či tzv. měšťanky; 1 ze seniorek dosáhla vysokoškolského vzdělání, další 2 absolvovaly s maturitou.

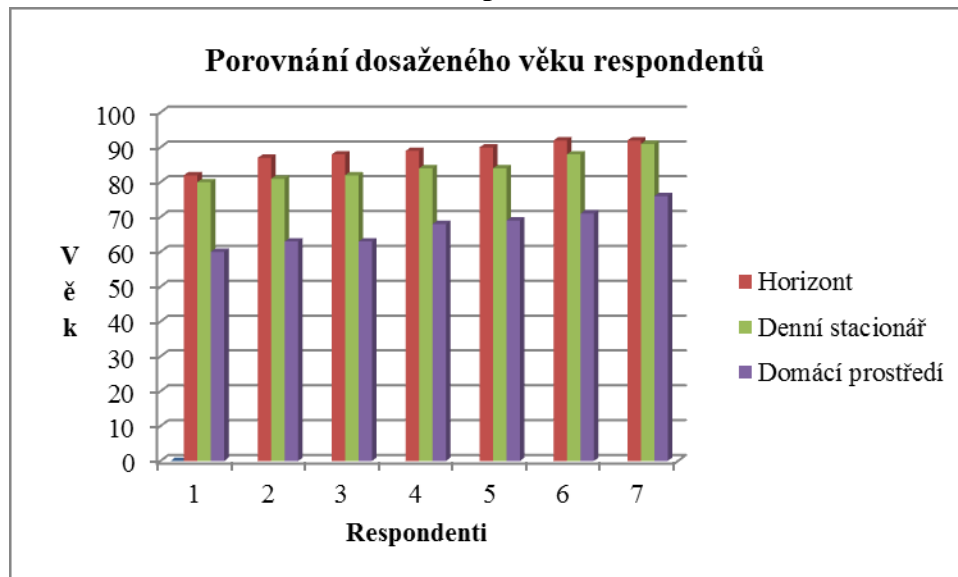
3.2 Senioři z denního stacionáře

Denního stacionáře, na kterém jsem byla přítomna, se zúčastnilo 7 seniorů. Tuto skupinu tvořilo 5 žen a 2 muži ve věku od 80 do 91 let. Co se týče dosaženého vzdělání, 2 z dotazovaných mají tzv. měšťanku, 1 obecnou školu, 1 střední odborné učiliště, 1 střední školu s maturitou a 2 vysokoškolské vzdělání.

3.3 Senioři žijící v Praze v domácím prostředí

Mého výzkumu z této kategorie se zúčastnilo 7 seniorů. Počet respondentů z této skupiny se odvíjel od počtu účastníků mého výzkumu u předchozích skupin. Z tohoto počtu bylo 5 žen a 2 muži. Průměrný věk skupiny se pohyboval od 60 do 76 let. Dosažené vzdělání se různilo. U jednoho dotazovaného se objevilo pouze základní vzdělání, u jiného vysokoškolské, respektive gymnazijní vzdělání, které se dříve bralo za něco více než dnes. Zbylí respondenti dosáhli středoškolského vzdělání.

Graf č. 1 – Porovnání dosaženého věku respondentů

4 Průběh výzkumu

Veškerá získaná data jsem nasbírala osobně. S rozhovory s lidmi z Horizontu a denního stacionáře mi pomohli někteří pracovníci z penzionu, za což jsem jim velice vděčná.

Na začátku každého rozhovoru jsem se dotyčné osobě představila. Kdo jsem, co studuji a z jakého důvodu jsem za nimi přišla. Požádala jsem je o pomoc při psaní mé bakalářské práce a zároveň jsem se je ihned snažila uklidnit, že se nejedná o nic složitého. Většina respondentů měla v první okamžik lehce vyděšený výraz, protože se obávali, že půjde o nějaký vědomostní kvíz, takže se zprvu lehce ostýchali. Nebyli si jisti tím, zda mi vůbec nějak mohou pomoci. Každého jsem též upozornila, že účast ve výzkumu je zcela dobrovolná. Měla jsem to štěstí, že kromě jedné osoby, mě nikdo neodmítl. Z časového hlediska mi rozhovory zabraly více času, než jsem si původně představovala. S lidmi z Horizontu jsem strávila asi dvě odpoledne po 2-3 hodinách. Pak jsem se zúčastnila jednoho sezení denního stacionáře, které trvalo cca hodinu a půl. Zbýlá jednotlivá setkání trvala méně jak půl hodiny, tudíž celkový počet hodin mnou strávených při sběru dat bylo asi necelých deset hodin čistého času.

Veškeré rozhovory jsem nahrávala na svůj mobilní telefon, ze kterého jsem se snažila pořízená data co nejdříve uložit do notebooku. Současně jsem měla vždy u sebe arch s hlavními otázkami (viz příloha č. 1), do něhož jsem si získané informace zaznamenávala ručně, jak odpovědi, tak i neverbální projevy dotazovaných. To vše jsem dělala proto, že moderní technologie mohou být jakkoli „dokonalé“ a praktické, ale nejsou bezchybné. Podle mého názoru mezi nejčastější důsledek neopatrnosti uživatele a přílišné důvěry v současné mediální prostředky je právě ztráta dat. Poté jsem si všechny rozhovory přepsala, několikrát přečetla a snažila jsem se o tzv. kódování textu. To znamená, že jsem si vzala pastelky a samotný text jsem různými barvami podtrhala a pokoušela jsem se roztrdit si respondenty a témata, která mi vystupovala z obsahu rozhovorů.

5 Formulace hypotéz a výzkumných otázek

5.1 Hypotézy

Domnívám se, že senioři nemají většinou moc rádi změny, a proto když se už pro nějakou formu mediální výchovy rozhodnout, tak maximálně z rodinných důvodů. Mám tím na mysli, že jejich hlavním podnětem k užívání jakékoli technologie je kontakt s jejich dětmi či vnoučaty a jediná možnost, jak komunikace docílit, je právě využívání internetu a jeho služeb, které nabízí. Tedy mou první tezí je, že hlavní motivací ke vzdělávání v oboru moderních technologií je touha po interakci se svými nejbližšími.

Mou další hypotézou je, že je mnohem pravděpodobnější, že senioři, kteří dosáhli nějakého vyššího vzdělání (SŠ s maturitou nebo v lepším případě VŠ), mají větší předpoklady či zájem o další svůj rozvoj např. právě v interakci s mediálními, moderními technologiemi. Podobného názoru, je i Sak, který ve své knize mluví o využívání televizního vzdělávání. I přesto, že takováto forma vzdělávání je nejméně závislá na dosažené úrovni vzdělání, autor přiznává, že i zde existuje souvislost mezi dosaženým vzděláním a vzdělávacími pořady (mezi těmito dvěma činiteli), které ani nejsou tvořeny jako vzdělávací. Ze svého výzkumu získal informaci, že diváci s nižším vzděláním sledují pořady, které nejsou ani jako vzdělávací produkovány. Náročnější vzdělávací typy pořadů sledují především lidé s vyšším vzděláním (Sak a kol., 2007) Myslím, si že právě televize a pořady, jimi nabízené, jsou jakousi první známkou zájmu seniorů o jejich další rozvíjení v oblasti poznávání nových věcí. Jsem toho názoru, že lidé, kteří se již v minulosti snažili po stránce studií dostat, co nejvýše, mají i větší předpoklad, že se budou vzdělávat znovu. Jsou to lidé, jež mají k této činnosti nějaký vztah, ale ti, co nechtěli nebo dokonce nemohli studovat, ztrácí impuls k dalšímu vzdělávání. K tomuto úsudku mě nejspíše také přivedli autoři knihy, jež nese název Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání, kdy Jiráček a kol. jsou toho názoru, že *„čím nižší vzdělání, tím menší pravděpodobnost, že se jedinec zúčastní nějaké vzdělávací aktivity, bude se sám vzdělávat.“* (Jiráček a kol., 2007, s. 113).

5.2 Výzkumné otázky

Při analýze kvalitativních dat jsem se zaměřovala na soužití seniorů se současnými moderními technologiemi. Samozřejmě jsem předpokládala, že se mohou při sběru informací vyskytnout drobné problémy, o kterých se zmiňuji v podkapitole, jež nese název Rizika výzkumných otázek. Hlavním tématem a zároveň velmi důležitým byla mediální výchova zaměřená především na výuku práce s počítačem. Jmenovaný námět tvořil takřka jednu třetinu celého rozhovoru. Šlo o to, zda cílová skupina měla někdy nějaké zkušenosti s počítačovou technologií.

V případě, kdy tomu tak nebylo, jestli by alespoň měli lidé ze starší populace zájem o navštěvování kurzu, zaměřujícího se na zkoumanou problematiku. Pokud by se ukázalo, že jsou opačného názoru, také by mě zajímalo, z jakého důvodu na toto téma rezignují a zda vůbec mají chuť učit se novým věcem, konkrétně tedy moderním technologiím (např. mobilní telefon). Vzhledem k tomu, že jsem předpokládala, že ne všichni dotazovaní budou aktivně pracovat na PC nebo mít alespoň nějaké poznatky ze zmíněného okruhu, rozhovor jsem doplnila i o dotazy, jež obsahovaly názory na mobilní telefony, televizní vysílání a čtení knih. Závěr rozhovoru se poté uchyloval k obecnějším otázkám typu, „Jak vnímáte dnešní svět? Zdá se vám přemedializovaný?“ atd.

5.2.1 Rizika výzkumných otázek

Uvědomovala jsem si, že prvním rizikem mého výzkumu je i mnou zvolená metoda šetření. Domnívala jsem se, že rozhovor jako takový může lehce sklouznout k jiným tématům, než ke kterým byl původně určen. V mém případě, kdy se respondenty stali senioři, se toto nebezpečí stupňovalo. Byla jsem si vědoma toho, že starší lidé mají tendenci neúmyslně často měnit či uhýbat od tématu. Krátkodobá paměť se jim zhoršuje a dlouhodobá naopak zlepšuje, tudíž jsem předpokládala, že se při rozhovorech mohou objevit jakési „návraty do minulosti“, které mi budou znesnadňovat mou práci.

Další mou obavou bylo pomyšlení na to, že vybraní senioři nebudou mít zájem se mnou spolupracovat nebo v případě úspěšné kooperace vznikne jiný problém a to ten, že na všechny mé dotazy odpoví záporně. Informace tohoto typu by pro mě byly také důležité, ale pokud by takto odpovídala většina, anebo dokonce všichni senioři, uvádělo by mě to přinejmenším do rozpaků a celý výzkum by tak ztrácel na hodnotě.

6 Metoda vyhodnocení dat

Na základě výběru metody výzkumu, kterým byl rozhovor, jsem jako metodu vyhodnocení dat, zvolila kvalitativní analýzu textu, kterou Hendl (2012) označuje jako umění zpracovat data smysluplným způsobem a najít odpovědi na badatelovu (autorovu) položenou výzkumnou otázku. V mém případě jsem se konkrétně rozhodla aplikovat obsahovou analýzu s využitím otevřeného kódování. Tuto techniku jsem mohla použít až v době, kdy jsem měla nahrané rozhovory přepsané. Při otevřeném kódování je text rozdělen na určité jednotky, které jsou pojmenovány většinou slovem, sekvencí slov, větou nebo dokonce celým odstavcem. Tyto jednotky jsou poté označeny nějakým kódem, který tvoří opět slovo nebo krátká fráze, která nějakým způsobem vystihuje určitý typ a odlišuje jej od ostatních. (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007) To znamená, že všechny přepsané rozhovory jsou neustále pročitány a postupem času začnou z textu, na základě označování chcete-li kódování, vystupovat různé kategorie a data vypovídající o respondentech.

7 Výsledky výzkumu a jejich interpretace

V této kapitole se budu nejprve soustředit na rozhovory jednotlivých skupin a následně se pokusím o srovnání výpovědí všech skupin dohromady. Výsledky budu řadit podle toho, jak jsem za sebou kladla otázky.

7.1 Senioři z Horizontu

Připomínám, že respondentů z tohoto oddílu tvořilo 7 seniorů ve věku 82-92 let. Tato skupina tvoří 33,3 % z celkového počtu respondentů.

1) Pracujete/pracoval(a) jste někdy na počítači? / Chtěl(a) byste se naučit na PC?

V případě, že na tuto otázku bylo odpovězeno kladně, zajímala jsem se o další údaje. Tedy např. z jakého důvodu se začali respondenti učit na PC, kdo jim s touto činností pomohl, k čemu využívají počítač, jeho klady a zápory, kolik svého času stráví na počítači atd.

Z této kategorie tři respondenti uvedli, že v minulosti pracovali na počítači. Z toho 1 žena byla po cévní mozkové příhodě, což jsem musela zohlednit, protože celý rozhovor byl docela těžký a svým způsobem bohužel bezvýsledný. Zbylí dotazovaní s počítačem neměli nikdy doposud žádnou zkušenost a dokonce jedna z těchto žen označila počítač za úhlavního nepřítele. Stále aktivní na počítači byla pouze 1 žena (respondent X), která představovala *nejmladší* osobu z této skupiny a zároveň měla *nejvyšší vzdělání*. Dvě ženy se shodují v tom, že důvod, proč začaly pracovat na PC, bylo jejich zaměstnání. Třetí žena, která nyní již není činná na počítači, řekla, že jejím hlavním impulsem pro využívání této technologie byl kontakt s rodinou v zahraničí. Také uvedla, že kdyby neodebrali PC z penzionu, jež používala, byla by stále v této činnosti aktivní.

Vrátíme-li se k ženě (X), která dodnes pracuje na počítači, byla to jediná osoba, jejíž odpovědi byly po obsahové stránce asi nejrozsáhlejší a též vzhledem k problematice nejkvalitnější. Uvedla, že s tímto druhem technologie si je natolik blízká, že notebook ji nahradil i televizi. Mezi její hlavní činnosti patřil e-mail (kontakt s rodinou v zahraničí), sledování zpráv a vzdělávacích pořadů z youtube.com či z webových stránek státní televize, navštěvování stránek knihoven a googlu. Víceméně hodnotila počítačovou techniku kladně. Jako jediný zápor uvedla nápor na její oči. Tato žena na mě působila takřka jako expert v informačních technologiích, který má jen menší mezery ve svém oboru.

Když jsem vzala v potaz osoby, které odpověděly kladně, tudíž někdy pracovaly nebo pracují na počítači, shodovaly se v některých informacích, jež jsem od nich získala. Mimo jiné jedním z důvodů, proč začaly pracovat na počítači, byl kontakt s rodinou v zahraničí. Plyne z toho, že je to pro ně asi jedna z mála možností, jak komunikovat se svými blízkými, nebo se s nimi dokonce vidět (skype). Na základě rozhovorů jsem také došla k tomu, že si senioři poté, co ovládají některé nabízené služby internetu, připadají samostatnější. Tím, že ovládají technologii, kterou běžně užívají i mladší generace, nabývají dojmu, že již nespádají do marginální skupiny. Myslím si, že to je jeden z nejdůležitějších kladů této činnosti, jelikož tento vjem jim značně zvyšuje sebevědomí a co je podstatnější i chuť do života.

Tabulka č. 2 - Přehled respondentů u otázky č. 1

Práce na počítači		
Odpovědi	Počet seniorů	Dosažené vzdělání
Zkušenost s PC	3 (42,9 %)	středoškolské vysokoškolské
Stále aktivní na PC	1 (14,3 %)	vysokoškolské
Neaktivní na PC	4 (57,1 %)	základní středoškolské

2) Znáte nějaké kurzy, nebo chodíte na nějaký kurz výpočetní techniky, základy informatiky nebo jakýkoliv kurz zabývající se počítačovou gramotností?

Ze všech respondentů z Horizontu znala a zároveň navštěvovala nějaké kurzy již ve školství žena (X), o které jsem se zmiňovala již v předchozí otázce. Mluvím zde o nejmladší dotazované z této skupiny. Ostatní s žádnými kurzy zkušenost neměli. Součástí této otázky byl i dotaz, jestli by podobný kurz chtěli senioři navštěvovat a v případě zájmu, kde by hledali informace o takové vzdělávací akci. Výsledkem mého šetření bylo, že kurzu zabývající se počítačovou gramotností, by kromě respondenta X, nevyužil nikdo. V případě, že by však změnili názor, požádali by všichni do jednoho o pomoc někoho ze své rodiny např. synovce. Možnosti vyhledat nějaké informace na internetu by se chopila nepřekvapivě žena X.

3) Jaký máte vztah k mobilním telefonům?

Cílem této otázky bylo zjistit, zda senioři z této kategorie vlastní svůj mobilní telefon a jak dlouho, jestli ho využívají, o jaký druh mobilu se jedná a s čím mají největší

obtíže. Předpokládala jsem, že dnes mají již všichni, včetně všech seniorů, mobilní telefon. U této otázky mě překvapilo, že dokonce 2 respondenti jmenovanou technologii nikdy neměli a ani v současnosti jim ho nikdo nepořídil. I zde se objevuje vyřčení, že mobil je nepřítel, jednalo se o stejnou osobu (viz otázka č. 1). Další 3 dotazovaní disponovali mobilním telefonem určeným pro seniory a zbylí 2 užívali normální tzv. tlačítkový. Jak dlouho vlastní mobilní telefon si nejsou většinou jisti. Všichni se shodují na tom, že jim delší dobu trvalo, než se s tímto komunikačním prostředkem naučili pracovat, ale nyní převážně nevidí žádný problém s užíváním. Jeden z dotazovaných přiznal, že má obtíže pochopit sms zprávy. Uvedl, že do 80 let se mu celkem dařilo učit se novým věcem, ale nyní je vše mnohem těžší a horší. Zajímavé zjištění bylo, že jeden respondent využívá telefon nejen ke komunikaci s okolím, ale také aby měl přehled, co je zrovna za den. Senioři využívají tento prostředek převážně k telefonování, ojediněle k zasílání sms zpráv. Až na jednoho respondenta hodnotili všichni mobil velice kladně. Odpovědi byly typu: *„Jsem ráda, že ho mám. Člověk nikdy neví, co se stane.“* Senior, který tvořil výjimku v tomto případě, mobil příliš často nevyužívá, jelikož má zhoršený sluch, tudíž mu tato forma komunikace nevyhovuje.

4) Sledujete někdy TV?

Zde jsem chtěla zjistit, jaký mají senioři názor na televizní vysílání, jež jsem považovala za jeden z nejčastěji užívaných mediálních prostředků touto cílovou skupinou. Zajímalo mě, jakou televizní stanici považují za svou nejoblíbenější, kdy nejčastěji sledují vysílání, kolik asi hodin stráví u TV a jaký je jejich nejoblíbenější pořad, film či seriál.

Nebylo pro mě žádným překvapením, když všichni respondenti na otázku odpověděli kladně. Dokonce jedna žena uvedla, že televizní vysílání sleduje přes svůj notebook. Mezi neoblíbenějšími stanicemi se objevovaly v odpovědích zejména Art, ČT nebo se také často stávalo, že respondenti nebyli schopni sdělit konkrétní název stanice. Pak následovaly odpovědi typu: *„Nemám žádnou oblíbenou, rozhoduji se podle programu.“* U zbylých podotázek se dotazovaní senioři dost shodují. Všichni uvedli, že na TV se dívají hlavně večer. Doba strávená u tohoto mediálního prostředku užívaného seniory z Horizontu se pohybovala okolo 1-6 hodin denně. Všichni do jednoho se shodli na tom, že nejčastěji sledují zprávy, které zahrnují nejen hlavní zpravodajství, ale i např. počasí. Mezi nejoblíbenějšími seriály se vyskytovaly např. Ulice, Zdivočelá země a Nemocnice na kraji města. Někteří dokonce nedokázali na tuto podotázku odpovědět, protože jsou toho názoru,

že je až příliš velký výběr televizních kanálů, na nichž je souběžně velké množství programů, tudíž si nejsou schopni vybrat.

5) Najdete si čas i na čtení knih?

Vzhledem k mému výběru respondentů, jsem předpokládala, že čtení knih u této skupiny nezevšednělo a je stále vítanou činností. Vlastně kromě jedné výjimky si všichni (6 respondentů) knihy stále čtou. V průměru přečtou asi 2-3 knihy za jeden měsíc. Respondenti se zamýšleli nad tím, ke kterému dílu se asi nejčastěji vracejí, tedy kterou knihu považují za svou nejoblíbenější. Často si nemohli vzpomenout, uváděli více knih nebo si vzpomněli pouze na autora, k němuž se nejraději znovu a znovu vrací. Mezi odpověďmi se objevovala díla, která jsou mi známá a svým způsobem patří také k mým oblíbeným. V tomto případě se jednalo o Malého prince a Babičku. Dále zde byly jmenovány knihy, které jsem osobně neznala, např. Jarní vody, Věčně zpívají hlasy, Údolí rozhodnutí, různé životopisy a v neposlední řadě byla v této skupině zmíněna poezie od Seiferta a Halase. Kvůli záměru celé mé práce, mě také zajímalo, zda se „mnou zvolená cílová skupina, někdy setkala nebo alespoň slyšela o tzv. elektronické čtečce knih. Ze sedmi lidí o tomto zařízení slyšeli a věděli, o co jde, čtyři respondenti. Ti shodně uvedli, že by tištěnou knihu za nic na světě nevyměnili. Zajímavé bylo, že jejich odpovědi se shodovaly v jedné větě doslovně: „*Kniha je kniha.*“

6) Jak vnímáte dnešní svět, zdá se vám přemedializovaný?

Během zodpovídání se objevovaly převážně negativní odpovědi až na jednu světlou výjimku. Zde jsem si myslela, že by bylo vhodné uvést konkrétní výpovědi některých respondentů.

Odpovědi respondentů:

„Lituji vás mladých.“

„Nelíbí se mi, je toho moc, nelíbí se mi přizpůsobování se.“

„To je složité, ale vidím v tom i velké výhody. Úroveň zpráv je ovlivněná politikou a neznalostí redaktorů. Nejlepší mi přijde stanice Plus. Televize je hrozná kromě Artu a občas ČT. Škoda, že se kříží pořady. Zároveň mi to přijde smutné. Nelíbí se mi, jak se mladí lidé oblékají a jak se mezi sebou baví. Dost často mi přijde, že zapomínají slušné vychování a normální mluvení mezi sebou. Všechno je moc zrychlené.“

„Nevím, to si nemyslím, spíš to ani neřeším. Chci udržet krok se svou rodinou. Mám ráda nové věci, hlavně kvůli vnoučatům. Aspoň se máme o čem bavit a zároveň mě to učí.“ – Zde je vidět jediná kladná odpověď. Respondentka má úplně jiný pohled, než ostatní dotazovaní. Možná je to právě z důvodu touhy trávit čas se svými nejbližšími a to vyžaduje v jejím případě i nějakou práci.

7) Litujete toho, že jste ve svém mládí neměli možnosti využití takových technologií jako dnes?

I přesto, čím si někteří prošli, nechtěli by být v kůži současné mladé generace. Rozhodně nelitují, že ve svém mládí neměli dnešní technologie.

7.2 Senioři z denního stacionáře

Tento oddíl tvořilo 7 seniorů stejně jako v předchozí skupině, rozmezí jejich věku bylo 81-91 let.

1) Pracujete/pracoval(a) jste někdy na počítači? / Chtěl(a) byste se naučit na PC?

Zkušenost s touto technologií měli pouze 2 respondenti ze 7. Jeden z těchto dvou uvedl, že na počítači stále pracuje. Na PC se začal učit díky svému zaměstnání (profesor na VŠ). Využívání této technologie si velice pochvaloval. Obdivoval hlavně kapacitu paměti uvedeného prostředku. Cenil si možnosti, jež mu počítač dopřává, být stále v kontaktu se svými bývalými kolegy. Mezi největší a zároveň pro něj nejtěžší činnosti na PC uvedl především sledování rozvoje výpočetní techniky, ovládnutí některých složitějších operací a vůbec celkově pochopit systém, na jakém to funguje. Jedinou výhradou, kterou k této technologii měl, bylo, že je to pro něj velmi časově náročné. Dotazovaný tvrdil, že na počítači tráví tolik času, kolik může. V jeho případě se jednalo o dva dny v týdnu, kdy se věnuje práci na počítači.

Ostatní respondenti (5) nikdy na počítači nepracovali, ale u všech dotazovaných z této skupiny (7) se objevil zájem o nějakou formu výpočetní výuky, což mi přišlo velmi zajímavé. Možná, že právě díky skupinovému rozhovoru byli podníceni k takovému verdiktu. V případě, že by opravdu stáli o to naučit se na počítači, řada z nich by asi o pomoc požádala někoho z rodiny a jeden dokonce uvedl i nějakého pracovníka z penzionu.

2) Znáte nějaké kurzy, nebo chodíte na nějaký kurz výpočetní techniky, základy informatiky nebo jakýkoliv kurz zabývající se počítačovou gramotností?

Všichni respondenti se shodli na tom, že žádný podobný kurz neznají, i přesto, že na nástěnce měli v minulosti pozvánku do místní knihovny, kde takový kurz probíhal. Na jednu stranu tvrdili, že by se chtěli naučit na počítači, ale osobně jsem ten zájem moc neviděla. Možná kdyby vznikl kurz přímo v penzionu a byl veden zaměstnancem Horizontu, rozšířil by se počet lidí užívajících počítač např. ke komunikaci. Pakliže by chtěli navštěvovat jakýkoliv kurz (nejen v Horizontu) zaměřený na výpočetní techniku, požádali by, až na jednoho respondenta, o pomoc při hledání kurzu někoho z rodiny, zejména mladších členů např. o pomoc synovce, vnoučat či dětí. Zbývající člen uvedl, že by v takové situaci požádal o pomoc přímo někoho z penzionu.

3) Jaký máte vztah k mobilním telefonům?

Při zodpovídání této otázky se dokonce objevila i jedna osoba, která uvedla, že mobilní telefon ani pevnou linku nevlastní. V jejich společné domácnosti měl telefon pouze manžel, proto se ve zbylém vyhodnocení této otázky budu věnovat pouze odpovědím zbylých šesti uchazečů. Ostatní respondenti mající mobil, ho používají docela často, až na 3 dotazované. Nelze říci, že by zde převládal jen jeden druh mobilního telefonu. Bylo to přesně půl na půl. Tři respondenti označili svá zařízení jako telefon pro seniory a druhá polovina uvedla jako svůj komunikační prostředek mobil tlačítkový. Většina, kromě dvou dotazovaných, se shodla na tom, že si nepamatuje, jak dlouho svůj komunikační prostředek vlastní. Zbylí dva tvrdili, že svůj telefon mají asi tak 5 let, ale stejně si tím nebyli moc jisti. Co se týče samotného užívání mobilu, tak z počátku jim to přišlo docela těžké. V současnosti se jim nezdá už tolik složitý. Základní úkony ovládají všichni. Tři účastníci uvedli, že v případě, že si nevědí s něčím rady, požádají o pomoc někoho z rodiny. Další dva přiznali, že jim mobil stále činí problémy, např. že jim dlouho trvá, než zmáčknou to správné tlačítko. Vlastně jen jedna žena z denního stacionáře jako jediná odpověděla, že jí mobil nepřipadá složitý.

4) Sledujete někdy TV?

Zde, stejně jako u výsledků předchozí skupiny, uvedli účastníci denního stacionáře, že TV sledují všichni. Jen jeden respondent sdělil názvy konkrétních stanic, kterou jsou jeho oblíbené a jsou to ČT 1 a televize Nova. Ostatní se schylovali spíše k podobným odpovědím jako u předchozí skupiny. Tedy, že sledují televizní stanice, jež je zrovna zaujmou svým programem. Všichni dotazovaní se na TV dívají převážně večer, tedy v době večerního zpravodajství a čas strávený u přijímače se odvíjí většinou podle toho, kolik času věnují této činnosti před a po zprávách. Mluvím zde o době strávené před spaním, kdy už senioři nemají v ten den nic jiného naplánovaného. U této skupiny hovořím, z hlediska výsledků šetření, o době cca mezi osmou a desátou večerní hodinou. U podotázky „Jaký je jejich nejoblíbenější pořad, film či seriál?“ jsem se znovu setkala s podobnými odpověďmi jako u předchozích respondentů. Většinou nemají žádný oblíbený, a když už jim nějaký vytane na mysl, nemohou si vzpomenout na konkrétní název. Když se vyjadřovali k současným seriálům, tak se názorově shodovali v tom, že jsou příliš dlouhé, že jim tam chybí uvedení filmů či seriálů, která byla dříve součástí televizního vysílání. Dokonce se objevily odpovědi typu: „*Občas tam dávají takové „voloviny“, že se na to ani nedá koukat.*“ Vlastně akorát jedna žena zmínila svůj současný a zároveň oblíbený seriál, kterým je Ordinace v růžové zahradě.

5) Najdete si čas i na čtení knih?

U této skupiny je to se čtením poněkud horší než u lidí z penzionu. Pouze 1 respondent uvedl, že v současné době čte a považuje se za čtenářského šílence. Poté následují 3 senioři, kteří řekli, že čtou málo. Další mi sdělil, že dřív četl hodně, ale dnes již ne. Zbývajících dotazovaných (2) už tuto činnost vůbec nevykonávají, jelikož jim to jejich zrak neumožňuje. Mezi oblíbenými knihami byly zmíněny i některé, které jmenovali senioři z Horizontu jako např. Babička a Malý princ. Dlouho uvažovali o názvech různých děl, ale převážně si nevzpomněli na přesné pojmenování spisů nebo nedokázali říct, která je jejich nejoblíbenější. Z této skupiny se nikdo s elektronickou čtečkou nesetkal, tudíž jsem jim zařízení popsala a vysvětlila, k čemu se užívá. Poté samozřejmě usoudili, že by nikdy takovou technologii ani nevyužili. Když jsme se bavili o čtečce, měli všichni dost podrážděný pohled. Něco jako ve stylu, že je to opět nějaký novodobý výmysl, který ani k ničemu není, natož pro ně.

6) Jak vnímáte dnešní svět, zdá se vám přemedializovaný?

U této odpovědi se víceméně všichni shodli na tom, že se vše rychle vyvíjí. Technologií je nepřeberné množství. Říkali, že by, cituji, „*takových moderních výmyslů mohlo být méně*“. A samozřejmě se nevyhnuli poznámce, že jsou rádi, že nemusí čelit tolika věcem jako my. Převážně litovali mladší generace. Podle nich dnešní děti si už nehrají tak jako si kdysi hráli oni. Tvrdili, že to, co žili oni, byl život. To, co žijí děti dnes, je pouze sezení u počítačů či mobilů a tomu se život říkat nedá. Popravdě s touto myšlenkou se dost ztotožňují.

7) Litujete toho, že jste ve svém mládí neměli možnosti využití takových technologií jako dnes?

Ani jeden z dotazovaných nelituje toho, že ve svém dětství a mládí neměli možnosti jako dnes. Tvrdili, že zábavy měli až dost, na rozdíl od současných dětí. Padla mezi nimi i myšlenka, že doba, ve které žili, byla doba rychlých šípů, období part a tudíž by nic na tom neměnili. Naopak mi přišlo, že svůj styl trávení volného času v dětství, by nejradši předávali a učili mladší generace.

7.3 Senioři žijící v Praze v domácím prostředí

1) Pracujete/pracoval(a) jste někdy na počítači? / Chtěl(a) byste se naučit na PC?

Z celkového počtu respondentů této skupiny se objevili čtyři jedinci, kteří uvedli, že v současnosti pracují na počítači. Ze zbylých dotazovaných se dva přiznali, že na PC nepracují, ale měli by v budoucnosti zájem aktivně se do této činnosti zapojit. Pouze jeden z respondentů uvedl, že na počítači nepracuje ani nemá potřebu se o této prostředek více zajímat.

Důvody, proč zmínění čtyři účastníci výzkumu začali pracovat na PC, jsou v podstatě shodné. Lze je rozdělit na jakési dvě podskupiny odpovědí. Do té první bych zařadila respondenty, jež uváděli, že hlavním důvodem pro ně byla rodina. Jednalo se především o to, aby mohli stále zůstat v kontaktu se svými rodinnými příslušníky, ať už to byly děti nebo vnoučata. Jedním z argumentů bylo, že telefonování bylo pro respondenta příliš drahé a toto byla nejlepší alternativa komunikace s dcerou, která již několikátým rokem žije v Anglii. Druhou podskupinu tvořili senioři, kteří již nechtěli být svým nejbližším na obtíž a chtěli být o něco samostatnější a vyřizovat si např. nákupy osobně a cituji: „*ne kvůli každé „hlouposti“ otravovat své blízké.*“ Na čem se ale shodnou obě

mnou vytvořené podskupiny je, že na počítači je naučil někdo z rodiny. Převážně byly jmenovány děti a vnoučata seniorů.

Vzhledem k tomu, že PC nabízí mnohé využití, pak i odpovědi respondentů se různily. Dotazovaní jmenovali, že nejčastěji užívají počítač k vyhledávání jakýkoliv informací, k internetovému bankovníctví, objednávání různých věcí, zhlédnutí fotek od vnoučat a ke komunikaci. Tento výčet činností je i výčtem toho, co senioři dělají na PC nejraději. Padla zde také zmínka, že jim připadá, jakoby měli větší všeobecný přehled. Ani jeden z kladně odpovídajících nevidí žádný problém v tomto moderním zařízení. Občas se objevila zmínka o tom, že někdy nevědí přesně, co dělat ve chvíli, kdy jim na obrazovce vyskočí nějaké okno a oni mají strach, aby něco nepokazili. Pak u nich funguje jediné. Mají prý naštěstí tzv. přítele na telefonu, tedy někoho komu mohou zavolat, většinou je to někdo z rodiny a ten jim s případnými obtížemi pomůže.

Hodnocení tohoto mediálního prostředku proběhlo u skupiny až na dvě výjimky velice kladně. Někteří dokonce ani nepřipouštěli, že by počítač mohl mít i nějaké nevýhody. Maximálně zmiňovali úsměvné odpovědi typu: „*Je na elektrinu.*“ Jinak samozřejmě mluvili o časové náročnosti a bolesti očí z monitoru. Co se týče kladů, považovali počítač za užitečný zdroj informací. Oceňovali i některé internetové služby např. skype, se kterým měli zkušenost tři respondenti ze čtyř. Uváděli, že skype jim nejen poskytuje navázání kontaktu s jejich blízkými, ale i zdůrazňovali, že je to zadarmo. To bylo také jejich hlavním důvodem, proč začali mít zájem o práci na počítači a chuť naučit se na něm. Telefonní hovory byly pro dotazované příliš cenově náročné. Přesto, že počítač hodnotili tak kladně, uváděli z mého hlediska docela malá čísla hodin strávených na computeru. Jeden z respondentů ani nedokázal odhadnout, kolik svého času stráví na PC. Ostatní se dost od sebe v odpovědích dost lišili. Někdo tvrdil, že na počítači je maximálně jednu hodinu za 14 dní, jiný zase tři hodiny týdně. Poslední dotazovaný mě příjemně překvapil a uvedl dokonce jednu hodinu denně své počítačové gramotnosti.

2) Znáte nějaké kurzy, nebo chodíte na nějaký kurz výpočetní techniky, základy informatiky nebo jakýkoliv kurz zabývající se počítačovou gramotností?

Bohužel ani v poslední skupině dotazovaných neměl doposud žádnou zkušenost ani pojem o nějakých kurzech či jakýchkoliv aktivit spojené s počítačovou gramotností. Stejně jako v předchozích skupinách by se respondenti v případě zájmu o podobnou činnost zeptali někoho z rodiny. Rodina byla u nich tedy na prvním místě. V případě, že by jim

tato varianta nevyšla, tak by se podívali na nástěnku na úřadě práce, na internet, nebo by se prý zeptali své sousedky, jelikož podle jednoho z respondentů, ví úplně všechno. Pouze 2 dotazovaní rodinu vůbec nezmínili. Ti by pomoc hledali v tisku a na PC.

3) Jaký máte vztah k mobilním telefonům?

Všichni uvedli, že vlastní mobilní telefon a také, že ho samozřejmě používají. Nejčastěji s ním telefonují a někteří (5 ze 7) jsou zruční i v zasílání sms zpráv. Celá tato skupina se shodla, že mají tlačítkový telefon a doba vlastnění jejich komunikačního prostředku se pohybovala od 5 do 15 let. Když jsme se bavili o tom, jestli mají s touto technologií nějaké problémy, převážně odpovídali s úsměvem na rtech. Nejvíce zmiňovali problém se zasíláním sms zpráv. Většinou se jednalo o to, že jim dlouho trvá než sms napíší, proto je pro ně jednodušší dotyčným spíše zavolat. Tento problém uvedli tři respondenti ze sedmi. Další dva mi sdělili, že mají dost často zádrhel s tím, když obdrží nový přístroj a tudíž se objeví i úkol naučit se nové ovládání. Zbylé odpovědi byly takové, že ve výsledku žádný problém s telefonem neměli a nemají. Př.: „*Nejtěžší je pro mě asi to, že snad pokaždý nemůžu najít nabíječku na telefon.*“

4) Sledujete někdy TV?

Tato otázka byla pro mne tak trochu záchytným bodem, jelikož jsem předpokládala, že všichni dotyční a nejen z této skupiny, budou sledovat televizní vysílání. Naštěstí jsem se nepletla. I zde se všichni respondenti koukají na televizi a jeden z nich přiznal, že dokonce dost. Vybrat nějakou oblíbenou televizní stanici byla však potíž. Dnes je jich k dispozici velké množství a proto pět ze sedmi dotazovaných příliš kanály nerozlišují, spíše si vybírají podle programu. Většinou se rozhodují mezi Primou Zoom a ČT 1 nebo 2. Ostatní senioři uváděli televizi Prima, ČT 1 a jednou dokonce zazněla TV Nova. Všichni se shodli na době, kdy asi nejčastěji sledují tv. Ano na televizi se dívají hlavně večer stejně jako předchozí skupiny a mluvili většinou o 2 – 4 hodinách, podle toho, kdy jdou spát nebo kdy usnou. Mezi oblíbené seriály zařadili Zdivočelou zemi, Nemocnici na kraji města a různé detektivky, na jejichž název si respondenti nemohli bohužel vzpomenout. V zastoupení nejoblíbenějších pořadů stály cestopisné a přírodopisné cykly, televizní soutěže, zprávy. Ani filmy nezůstaly pozadu, byla zde zmíněná Babička, u které bylo zdůrazněno, že je míněna pouze ta černobílá.

5) Najdete si čas i na čtení knih?

Četba knih se ani u této skupiny nestala nezajímavou či nudnou činností. Na tuto otázku reagovali všichni kladně. Jen se zde dotazovaní rozdělili na takové dvě skupinky. Na ty, kteří čtou rádi a docela často. A na ty, kteří čtou také se zájmem, ale jen se tomuto koníčku věnují poněkud méně. Jednalo se o poměr 4:3 seniorům. Čtenářští nadšenci uvedli, že za jeden měsíc dokážou přečíst 1 – 2 knihy. Ti, kteří se k této činnosti dostanou jen málokdy, sdělili, že jsou schopni přečíst 1 – 2 knihy ale maximálně za rok. Nejčastěji se vrací ke čtení Židovských anekdot, Babičky, Dvěma ženám, Steelové nebo k jakýmkoli kriminálkám či historickým knihám. Elektronická čtečka knih je pro 3 respondenty úplnou španělskou vesnicí, tzn. že ji neznají ani o ní nikdy neslyšeli. I přesto, že zbylí respondenti tento pokus o náhradu knih znali, nikdo z ní nikdy nečetl a číst nebude. Všichni si tvrdě stáli za tím, že kniha je kniha a nikdy ji nic nemůže vystrnadit.

6) Jak vnímáte dnešní svět, zdá se vám přemedializovaný?

Pro mnohé byla tato otázka zajímavou. Často jsem se setkala s tím, že se respondenti dost rozmýšleli nad jejich odpovědí. Všichni, až na jednoho dotazovaného se shodli na tom, že současných moderních vymožeností je možná až příliš moc. Dokonce zde padl i názor, že by se mělo vše zrušit. Rozhodně by to bylo zajímavé, ale zároveň si myslím, že by nastal neskutečný chaos a panika. Osobně bych se ráda zúčastnila nějakého pokusu o alespoň jeden všední den bez moderních prostředků. Určitě by to byla nepředvídatelná zkušenost. Nejčastějším problémem bylo, že mnohé komunikační prostředky a různé aplikace senioři neznali a tudíž jim ani nemohli porozumět, natož je nějak hodnotit.

7) Litujete toho, že jste ve svém mládí neměli možnosti využití takových technologií jako dnes?

Zde se konečně začali objevovat senioři, kteří litují toho, že v době svého dospívání neměli některé z komunikačních prostředků, jež jsou dnes běžnou součástí života. V tomto případě se jednalo o dva respondenty a podotýkám, že oba v předchozí otázce uvedli, že se jim dnešní svět zdá přemedializovaný. To mi přišlo velice zajímavé. Vlastně i přesto, že mají pocit, že je mediálních prostředků příliš mnoho, tak si i uvědomují, že s některými z nich je život prostě jednodušší. Váží si svého dětství, ale vřele by přivítali např. mobilní telefon nebo dokonce i internet v té době.

Ostatní respondenti odpovídali podobně jako účastníci předchozích dvou skupin. A to tak, že rozhodně nelitují svého života mládí bez moderních prostředků. Dosvědčují to některé z odpovědí: „*Ne žila jsem klidněji, bez stresu.*“, „*Určitě ne, dokázali jsme se zabavit jinak a rozhodně líp než dnešní mládí.*“, „*Ne, dnes by jich mladý měli mít taky méně, než mají teď.* Možná by se vyjadřovali jinak a líp. Víc by spolu mluvili.“, „*Ne, za nás víc lidí mluvili mezi sebou.*“ Z těchto reakcí vidím, že nejčastějším argumentem byl pohled na dnešní situaci a životy některých lidí. Tedy že senioři mluví o většinové společnosti jako o společnosti, která žije v jakémsi stresu a stresu. Lidé, kteří se ženou za kariérou a zapomínají na to, že by se občas měli pozastavit a zamyslet se nad tím, že zde nejsou sami a hlavně že tu nejsou navždy. Většině seniorů zjevně chybí dřívější komunikace mezi lidmi a možná i dřívější vřelejší přístup k lidem. Asi jim nejspíš i právem připadá, že mládí se bez vulgarismů bohužel neobejdou, protože je zkrátka pro ně jednodušší vyplňovat své konverzace nadávkami či slangovými výrazy než hledat ty správná slova. Myslím si, že hlavní příčinou může být právě nízká čtenářská činnost mezi mladými lidmi, jejíž hlavním důsledkem je malá slovní zásoba. A dalším kamenem úrazu je komunikace ve virtuálním světě, díky kterému občas může vzniknout strach z přímé komunikace. To jsou samozřejmě jen mé osobní domněnky.

8 Souhrnné výsledky všech tří skupin

V této kapitole se budu snažit shrnout výsledky rozhovorů všech dotazovaných, tedy výpovědi seniorů ubytovaných v penzionu Horizont, seniorů docházejících do denního stacionáře a seniorů žijících v Praze. Výčet hodnocení bude opět chronologicky řazen podle toho, jak byly za sebou kladeny otázky. Musím přiznat, že v každé skupině respondentů byl vždy někdo, kdo mě z hlediska řešené problematiky zaujal nebo velmi příjemně překvapil. Především se jednalo o znalost počítačové gramotnosti.

Počítačová gramotnost

Z celkového počtu respondentů pracovalo na počítači 9 z 21 seniorů, což činí 42,9 % seniorů. Tato suma se ještě zmenší po odečtení osob, které již na počítači aktivní nejsou. Z toho vyplývá, že stále aktivní na PC je pouze 28,6 % seniorů. Jako důvod, proč se začali učit na počítači, se nejčastěji objevoval kontakt s rodinou a kvůli zaměstnání. Dále se všichni shodli na tom, že v případě, že by se v budoucnu chtěli na PC naučit, zvolili by většina tu nejjednodušší formu vzdělávání v tomto oboru, požádali by někoho z rodiny. Zároveň ti, kteří v současné době užívají PC, hodnotili tento prostředek většinou kladně. Skupiny se shodují i v tom, že z počátku bylo těžké porozumět nejen počítači, ale i např. mobilnímu telefonu. Naštěstí všichni dotazovaní měli pro takovou situaci řešení. Za veškeré znalosti ohledně moderních mediálních prostředků vděčí především svým rodinným blízkým. Mezi skupinami se samozřejmě objevovaly i jisté rozdíly. Takovou prvotní a základní odlišností byla věková hranice poslední skupiny od dvou předchozích. Senioři, kteří nedocházeli do žádného zařízení, byli cca o 10-20 let mladší. Tím pádem tvořili skupinu, která měla, vzhledem k ostatním respondentům, nejbližší k moderním technologiím. Dalším lišícím faktorem bylo dosažené vzdělání respondentů. V prvních dvou skupinách jsem zjistila, že lidé pracující na počítači měli zároveň i nejvyšší dosažené vzdělání oproti zbylým vrstevníkům. V posledním souboru dotazovaných se vyskytla v tomto případě i žena se základním vzděláním a podotýkám, že její znalosti ohledně počítačové gramotnosti byly vyšší než zkušenosti všech ostatních respondentů. Jednou z nejdůležitějších informací pro mě bylo, že pouze u seniorů v denním stacionáři se objevil zájem, o nějakou formu výpočetní výuky.

Počítačové kurzy

Co se týče znalosti jakýchkoliv počítačových kurzů, tak vlastně pouze jedna respondentka uvedla, že v minulosti docházela na podobný kurz, který ji zajišťoval zaměstnavatel. Zmínila se také, že by ráda znovu absolvovala kurz, kde by získala novější poznatky. Ostatní vůbec nezaregistrovali nabídky zaměřené na mediální výchovu či obdobné kurzy a v případě, že by chtěli začít navštěvovat hodiny tohoto typu, požádali by všichni o pomoc své rodinné příslušníky.

Mobilní telefony

Ve třetí otázce, ve které jsem řešila využívání mobilních telefonů seniory, disponovalo 57,1 % dotazovaných s obyčejným tlačítkovým mobilním telefonem. Dalších 28,6 % zodpovědělo, že užívá mobil pro seniory. A zbylých 14,3 % překvapivě neměli a nemají telefon vůbec. Mezi nejčastější uvedené obtíže zařadili respondenti zasílání sms zpráv. Problémy s telefonováním jsem víceméně nezaznamenala. Prakticky všichni uživatelé tohoto mediální prostředku ho hodnotí kladně. Často jsem slyšela odpovědi jako: *„Člověk nikdy neví, co se stane. A v takovém případě je to velice dobrá věc.“*

Televize

Ve čtvrté otázce jsme se bavili o mediálním prostředku, z mého hlediska, seniory nejvyužívanějším a tím prostředkem byla televize. Byla to jediná otázka, kde se odpověďmi všechny skupiny nejvíce shodovaly. Televize se stala nedílnou součástí každého dne těchto seniorů, zejména ve večerních hodinách při sledování televizního zpravodajství. Ohledně oblíbenosti seriálů či pořadů, byly odpovědi dosti diferenciované. Ovšem některé názvy se opakovaly a byly to např. Nemocnice na kraji města a Zdivočelá země. Nejčastěji však volili sledování televizních stanic podle nabízeného programu. Rozhodovali se především mezi českou televizí a TV Prima. Udivilo mě, že TV Nova byla jmenována pouze jedním respondentem.

Knihy

Četba knih se umístila hned na druhém místě, co se týče nejčastějších aktivit seniorů. Celých 85,7 % knihy stále čtou. Zbylých 14,3 %, což představovalo 3 respondenty z kompletní sestavy respondentů, již knihy nečtou, ale je to většinou z fyzických důvodů. Rozhodně tak nečinní z nezájmu o tento koníček. Dotazovaní měli dost často problém

vzpomenout si na názvy svých oblíbených děl, avšak některé i mé generaci známé knihy se vyskytovaly častěji jako např. Malý princ a Babička. Čtečku elektronických knih strategicky všichni respondenti odmítají a preferují tištěnou verzi spisů. Ti, kteří se označili za vášnivé čtenáře, uváděli, že za jeden měsíc jsou schopni přečíst 2 – 3 knihy.

Současný svět versus „mladí“ respondentů

Medializaci dnešního moderního světa moc nerozumí, nechápou a převážně se jim nelíbí až na 2 výjimky. Velice často se objevovala odpověď: *„Lituji vás mladých. Nezávidím vám to.“* U těch dvou výjimek se jednalo o to, že dotazovaný progresivní vývoj moderních prostředků nijak neohrožuje, ba naopak jsou za něj rádi. V jejich případě si to vykládali jako jedinou možnost kontaktu s jejich blízkými.

Nostalgie způsobená nedostatkem mediálních prostředků v době jejich dětství či mladých let se až na 2 rozhovory prakticky nevyskytovala. Vypozorovala jsem, že senioři velmi často inklinovali k tomu, aby poslední otázku zodpovídali velice podobně jako předchozí. To znamená, že se mnohokrát opakovali. Např.: *„Rozhodně toho nelituji. Nechtěl bych být ve vaší kůži. Dnes je doba hrozně uspěchaná, dřív to bylo klidnější a bez stresu.“*, *„Ne, nelituji, spíše lituji vás mladých.“*, atd.

9 Diskuse

Mezi mými hypotézami se objevila myšlenka, hlavní motivací ke vzdělávání v oboru moderních technologií je touha po interakci se svými nejbližšími, což se mi i v mém výzkumu potvrdilo. I z celkového šetření jsem nabyla dojmu, že senioři nemají ani tolik chuť vyhledávat si jakékoliv kurzy, případně hodiny počítačové či jiné gramotnosti. Stačí jim jednoduché základy, které je naučila rodina. V mém výzkumu se rodina jako pomoc číslo jedna objevovala dost často a to mi nastiňuje, že je pro ně nezbytnou součástí a v mnou utvořených skupinách se nevyskytují lidé, kteří by na ni zanevřeli. Domnívám se, že jediný kurz, o který by stáli, by musel probíhat přímo v Horizontu a možná za přítomnosti rodinných příslušníků, kteří by byli v pozici dobrovolných asistentů. Stejně ve většině případů vyplývá z velké části šetření, že by spíše zvolili rodinu než nějaký kurz. Je to pro ně jednodušší, levnější a možná pro ně méně stresující. Prostě vycházejí ze své dosavadní zkušenosti, kterou šíří i mezi sebou navzájem. Vidím zde také problém, co se týče nabídky těchto kurzů. Zjevně jsou seniorům málo nabízeny podobné programy. Osobně bych navrhla, aby se podobnou výukou začali zabývat např. samotní zaměstnanci Horizontu. Myslím si, že kdyby se součástí nabízených služeb penzionu staly i počítačové kurzy, zvedlo by to povědomí o zařízení a možná by se zvýšila počítačová gramotnost mezi seniory v Suchdole, odkud je převážná část mých respondentů.

Již při věkové odlišnosti poslední skupiny od předchozích mě napadla myšlenka, že lidé v pokročilém věku, mám na mysli např. seniory okolo osmdesáti, devadesáti let, jsou většinou v nějakém zařízení ubytování nebo podobnou instituci navštěvují. Soudím dle toho, že na rozhovory, tak aby vyhověly mým podmínkám (žít v Praze v domácím prostředí a nenavštěvovat podobná zařízení jako v předchozích skupinách), jsem našla osoby podstatně mladší než do předchozích dvou skupin. Současně se ve zmíněné skupině prezentovalo více osob se znalostmi počítačové gramotnosti a to také bez ohledu na výši dosaženého vzdělání. To mohlo být zapříčiněno cílevědomostí a osobností jednotlivých členů šetření či jejich pohledem na svět, který se určitě různí od zbylých skupin vzhledem k jejich datu narození. Tím bych chtěla říct, že u poslední skupiny respondentů až tolik nerozhoduje výše vzdělání možná díky době a docela rychlému vývoji některých technologií. Dalo se očekávat, že budou více zainteresovaní do této problematiky.

Bylo pro mě velmi překvapivé, že v dnešní době ještě existují lidé, kteří nevlastní mobilní telefon. Z výsledků mého výzkumu jsem zjistila, že tři respondenti nikdy v životě neměli mobilní telefon. Stejně tak bylo pro mě zarážející, že mnoho z mých dotazovaných zavrhovalo televizní stanici Novu. Přitom jsem si myslela, že většina seniorů sleduje převážně televizní zpravodajství na jmenované stanici. Možná jsem tento mylný poznatek nabyla, protože pocházím z vesnice a možná by stálo za to, udělat v budoucnu porovnání pražských občanů a občanů z menších vesnic, ohledně sledování televize a oblíbenosti jednotlivých stanic. Sak (2007) ve své publikaci mluví o využívání televizního vzdělávání. Zaoberá se zde souvislostí mezi dosaženým vzděláním a vzdělávacími pořady. Ze svého výzkumu získal informaci, že diváci s nižším vzděláním sledují pořady, které nejsou ani jako vzdělávací produkovány. Náročnější vzdělávací typy pořadů sledují především lidé s vyšším vzděláním. Myslím, si že právě televize a pořady, jimi nabízené, jsou jakousi první známkou zájmu seniorů o jejich další osobní rozvoj. Jsem toho názoru, že lidé, kteří se již v minulosti snažili po stránce studií dostat, co nejvýše, mají i větší předpoklad, že se budou vzdělávat znovu ať už je to jakoukoliv formou. Jsou to lidé, jež mají k této činnosti nějaký vztah, ale ti, co nechtěli nebo dokonce nemohli studovat, ztrácí impuls k dalšímu vzdělávání. Podobného názoru je i Jiráková a kol. (2007), protože přiznává, že další vzdělávání je do jisté míry závislé na dosaženém vzdělání. Od televizního vzdělávání je učení se na počítači velký krok, ale přesto bych zde uplatnila stejné pravidlo. Tedy mou hypotézou bylo, že je mnohem pravděpodobnější, že senioři, kteří dosáhli nějakého vyššího vzdělání (SŠ s maturitou nebo v lepším případě VŠ), mají větší předpoklady či zájem o další svůj rozvoj např. právě v interakci s mediálními, moderními technologiemi. Tato má teorie se mi ovšem na mém malém vzorku respondentů až na jednu výjimku potvrdila. V poslední skupině dotazovaných se objevila osoba, která uvedla, že má pouze základní vzdělání a vše, co potřebuje, si již vyhledává na PC. Dokonce využívá i internetové bankovníctví. Zjevně se jedná o velice ambiciózní ženu. Přehled o tom, do jaké míry ovlivňuje dosažené vzdělání další vzdělávání je zobrazeno v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3 - Vliv dosaženého vzdělání na další vzdělávání

Dosažené vzdělání	Aktivní na PC	Jen dříve aktivní na PC	Neaktivní na PC	Celkem
Vysokoškolské	3 (14,3 %)	1 (4,8 %)	0 (0 %)	4 (19 %)
Střední	2 (9,5 %)	2 (9,5 %)	5 (23,8 %)	9 (42,9 %)
Základní	1 (4,8 %)	0 (0 %)	7 (33,3 %)	8 (38,1 %)
Celkem	6 (28,6 %)	3 (14,3 %)	12 (57,1 %)	21 (100 %)

Na základě získaných dat z mého šetření jsem také došla k tomu, že senioři musí kvůli nepříznivým podmínkám souvisejících s procesem stárnutí, odstraňovat ze svého života četbu knih. Tato činnost se ukázala jako druhá nejčastější aktivita seniorů a proto by bylo nejspíš vhodné obeznámit s tímto faktem vedení penzionu a využít např. zaměstnance penzionu, rodinné příslušníky nebo dobrovolníky k předčitatelské službě.

U posledních dvou otázek mě zaujaly odpovědi, jež se odlišovaly od ostatních výpovědí respondentů. Jednalo se o otázky zaměřující se na „přemedializovanost“ dnešního světa a na lítost nad tím, že ve svém mládí neměli takové možnosti využití moderních technologií. Zajímavé bylo totiž to, že osoba, která na předposlední otázku odpověděla, že se jí zdá, že je všeho až příliš a že je vše zrychlené. Přesto v poslední otázce odpověděla, že lituje toho, že dříve v čase jejího mládí neměla k dispozici dnešní moderní technologie. Přišlo mi, že si lehce protiřečí. Možná je to tím, že lidé v tomto věku se nedokáží vyrovnat s velkým množstvím technologií, ale přesto by uvítali ve svém mládí alespoň mobilní telefon či skype, a pak by jim možná vývoj některých přístrojů nepřipadal tak urychlený a složitý.

Myslím si, že zajímavým nápadem na výzkum by mohlo být porovnání respondentů z mého výzkumu nebo podobné skupiny dotazovaných se seniory, kteří navštěvují kurzy počítačové gramotnosti např. Elpidu. V tomto zařízení je určitě mnohem více poznatků ohledně mediální výchovy seniorů.

Závěr

Cílem mé práce bylo zjistit, jak jsou senioři schopni pracovat s moderními technologiemi, které jsou v současnosti neodmyslitelnou součástí životů většinové společnosti. Zajímala mě úroveň jejich znalostí a zkušeností především s počítačovou technikou a dalšími mediálními prostředky jako jsou např. mobilní telefon, elektronická čtečka knih a televize. Zaměřovala jsem se i na pohled seniorů na dnešní svět plný inovačních procesů. Mé hypotézy i výzkumné otázky vycházely z teoretických poznatků.

Při zpracovávání výsledků jsem zjistila, že mnou sestavené výzkumné otázky mají značné mezery i postup kladení otázek bych změnila. Uvědomila jsem si, že naprosto ideální otázku „Co si představujete pod pojmem mediální výchova?“, která se mi nabízela, vůbec mé rozhovory neobsahovaly. Co se týče kladení otázek, myslím si, že jsem měla začít otázkami dotazujícími se na mediální prostředky, které jsou známé tím, že jsou seniory často užívané.

Během výzkumu jsem narazila i na pár překážek. Hned tou první byla skutečnost, že k mému údivu žádný kurz ohledně mediální výchovy se v penzionu Horizont nekonal. Jednalo se o mylnou informaci. Pozvánka na událost, vzdělávající seniory v počítačové gramotnosti, byla směřována do místní knihovny, ne do Horizontu. I přesto, že zde byla možnost naučit se nové dovednosti, nikdo z mých respondentů o ni bohužel nejevil zájem. Dalším nepříjemným poznatkem pro mě bylo zjištění, že 95,2 % respondentů, tedy většina, nikdy o žádném kurzu zabývající se mediální výchovou či počítačovou gramotností neslyšela.

Hlavními poznatky mé práce bylo zjištění, že stále aktivními na osobním počítači bylo 6 seniorů tedy 28,6 % z celkového počtu respondentů, který činil 21 osob. Nejčastějším důvodem této činnosti byl kontakt s rodinou v zahraničí. Za překvapivý jsem považovala výsledek procenta seniorů, kteří nikdy za svůj život nevlastnili mobilní telefon. Jednalo se o 14,3 % respondentů. Naprosto shodný počet procent se ukázal i u respondentů, kteří v současnosti již nečtou ani knihy, jen s tím rozdílem, že se nejedná o stejné dotazované. Jako nejvyužívanější mediální prostředek se u této skupiny respondentů ukázala televize. Zde se plných 100 % respondentů aktivně zapojuje do sledování televizního vysílání, konkrétně sledování zpravodajství. Elektronickou čtečku knih znalo 38,1 % respondentů, ale nikdo neuvedl, že by ji využíval. Dalším poznatkem bylo, že většina (90,5 %) dotazovaných současnému světu, který je plný moderních

inovací, příliš nerozumí, nechápou a hodnotí ho převážně negativně v tomto směru. Stejný počet respondentů uvedl, že určitě netrpí újmou z nedostatku moderních technologií ve svém dětství a v době dospívání.

V průběhu šetření se mi potvrdilo, že hlavní motivací pro to, aby se senioři naučili na počítači, byla touha po interakci s jejich nejbližšími, rodinou. Celkově se rodina v odpovědích jako forma pomoci objevovala dost často. Ať už šlo o impuls k tomu, aby se začali učit na PC nebo o konkrétní pomoc s naučením se ovládat některé moderní technologie. Sak a Kolesárová (2012) označují rodinu jako významného sociálního činitele, který ovlivňuje životní styl seniorů; existuje mezi jedincem a společností a zprostředkovává jejich vzájemné působení. Ve výzkumu byla až na jednu výjimku potvrzena i teorie autorů publikace Média pod lupou, kteří se domnívají, že čím mají jedinci nižší vzdělání, tím je menší pravděpodobnost, že se zúčastní nějaké vzdělávací aktivity, bude se sám vzdělávat. (Jiráková a kol., 2007).

Seznam použité literatury:

Sekundární literatura:

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. ISBN 978-80-7452-039-6.

ČERNÝ, Michal. *Webináře ve vzdělávání: pedagogické a didaktické aspekty*. Brno: Flow, 2015. ISBN 978-80-88123-04-0.

ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDVÁ. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

JIRÁK, Jan a Helena PAVLIČÍKOVÁ. *Média pod lupou: (mediální výchova jako téma celoživotního vzdělávání)*. 1. vyd. Praha: Powerprint, 2013. ISBN 978-80-87415-70-2.

JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK (eds.). *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007. ISBN 978-80-86212-58-6.

KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 5. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-39-3.

MUSIL, Josef. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. Institut mediální komunikace. ISBN 80-7220-157-3.

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5029-7.

NIKLESOVÁ, Eva. *Teorie a východiska současné mediální výchovy*. V Českých Budějovicích: Pedagogická fakulta JU, 2007. ISBN 978-80-7040-995-4.

SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3850-5.

SAK, Petr a Jiří MAREŠ. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-230-0.

SLOBODA, Zdeněk. *Mediální výchova v rodině: postoje, nástroje, výzvy*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-4496-3.

SÝKOROVÁ, Dana. Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007. Studie. ISBN 978-80-86429-62-5.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika. Praha: Grada, 2015. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5446-8.

ŠTĚPÁNKOVÁ, Hana, Cyril HÖSCHL a Lucie VIDOVIČOVÁ. *Gerontologie: současné otázky z pohledu biomedicíny a společenských věd*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2628-4.

VETEŠKA, Jaroslav a Tereza VACÍNOVÁ. Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-012-9.

ŽUMÁROVÁ, Monika a Beáta BALOGOVÁ. Medzigeneračné mosty. Košice: Menta media, 2009. ISBN 978-80-89392-08-7.

Slovníky a encyklopedie:

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. Andragogický slovník. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.

Elektronické zdroje:

Články. 2017. Mediaguru.cz: Nová data [online]. Poslední změna 5.2.2015. [cit. 25.4.2017]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/2016/05/deniky-nejctenejsi-je-blesk-sport-predbehl-pravo/>

Horizont: Centrum služeb pro seniory, 2017 [online]. Domov Horizont. [cit. 28.4.2017]. Dostupné z: <http://www.centrumhorizont.cz/>

Škola médií: Mediální výchova, 2017 [online]. VOŠP. [cit. 28.4.2017]. Dostupné z: <https://www.skolamedii.cz/>

Přílohy

Příloha č. 1 – Otázky k rozhovoru

Dotazník:

Muž / Žena

Věk

Dosažené vzdělání

Ubytování: V Penzionu/doma a dochází do zařízení/doma a nikam nedochází

Otázky k rozhovoru:

1) Pracujete/pracoval(a) jste někdy na počítači? / Chtěla byste se naučit na PC?

a. Co vás přimělo, abyste se začal(a) učit na PC? Kdo Vás učil, kdo pomohl?

b. K čemu využíváte PC?

Co vás nejvíce baví na PC?

c. Co vám dělá největší problém, co je podle vás nejtěžší na PC?

d. Klady a zápory na PC.

e. Kolik svého času strávíte na PC?

2) Znáte nějaké kurzy, nebo dokonce chodíte na nějaký kurz výpočetní techniky, základy informatiky nebo jakýkoliv kurz zabývající se počítačovou gramotností? (Kde jste se o něm dozvěděli?)

a. Kdybyste takový kurz chtěl(a) navštěvovat, kde byste hledal(a) informace o takovém kurzu?

3) Jaký máte vztah k mobilním telefonům? (máte nějaký, využíváte jej atd.)

a. Co je to za druh telefonu? (Chytrý telefon, dotykový, pro seniory atd.)

b. Jak dlouho jej vlastníte?

c. Co vám přijde jako největší problém/ nejtěžší na mobilu?

- 4) Sledujete někdy TV?
 - a. Jaká TV stanice je vaše nejoblíbenější? (Nova, Prima, ČT1 atd.)
 - b. Kdy nejčastěji sledujete TV a jak dlouho?
 - c. Váš oblíbený pořad, seriál či film?
- 5) Najdete si čas i na čtení knih?
 - a. Kolik knih přečtete za měsíc?
 - b. Jaká kniha je vaše nejoblíbenější?
 - c. Znáte elektronickou čtečku knih?
 - i. Čtete knihy v elektronické podobě?
 - ii. Upřednostňujete spíše knihy nebo čtečky?
- 6) Jak vnímáte dnešní svět, zdá se vám přemedializovaný?
- 7) Litujete toho, že jste v mládí neměli takové možnosti využití takových technologií jako dnes?

Summary

The bachelor thesis "Media education of seniors" consists of a theoretical part, where basic concepts of media education, media history in the Czech Republic, the aging process, the view of the Czech population in seniors, seniors' sociology, seniors' education and relations between seniors and modern technologies are defined, and of a practical part, that is based on research, whose respondents were seniors aged 60 to 92 years. The aim of the survey was to find out how seniors are able to work with modern technologies, which are at present inherent in the lives of majority society. Attention was paid to the level of their knowledge and experience with computer technology, mobile phone, electronic book reader and television. The interest of the research was also to find out seniors' point of view at the current media world. The results were achieved using the short questionnaire and interview method. During the investigation two hypotheses were confirmed. The main motivation for ICT education is the desire to interact with the closest family. The second confirmed hypothesis was the finding that individuals with lower education were less likely to be in the next educational activity. From the results of my work, I concluded that there were still 28.6% of seniors out of the total number of respondents. Most (95.2%) of respondents have never heard of a course that focuses on teaching computer literacy. Concerning cell phones, there are 14.3% of respondents among respondents who have never had this means of communication in their current lives. 38.1% of respondents knew an electronic book reader, but no one was using it. In the case of television broadcasts, all (100%) respondents are active viewers. To the current media world, most seniors (90.5%) do not understand, evaluate it negatively, and in no way they mind the fact that they did not have similar means of communication during their childhood and adolescence.